

VERESS D. CSABA

VESZPRÉM MEGYEIEK A DONI FRONTON (1942. ÁPRILIS–1943. JÚNIUS) II. RÉSZ

ÁLLASHARCOK A DON-KÖNYÖKBEN (1942. szept. 18–1943. jan. 11.)

(A 7. könnyű hadosztály
a Donnál)

Védelmi harcok a német XXIV. páncélos hadtest alárendeltségében

(1942. szeptember 1–decem-
ber 19.)

1942. szeptember 1-jén 00.00 órától a Don-könyökben harcoló magyar 20., 7. és 13. könnyű hadosztályokat a szombathelyi III. hadtest parancsnoksága átadta a német XXIV. páncélos hadtest parancsnokságának (pk.: Langermann tábornok.) A soproni 7. könnyű hadosztály két részre szakítva foglalt védőállást a Don-könyökben levő 40. szovjet hadsereg hídfőjével szemben. A hídfő északi szárnyán: Sztorozsevoje DK. és 185.6 magassági pont között a magyar 20. könnyű hadosztály és a német 168. gyaloghadosztály részei helyezkedtek el. A 7. könnyű hadosztály (pk.: Mező Endre vörgey., Dubovoj) északi védőkörletében – a 185.6 mp. és Uriv község északi szélé között – összpontosult a 14/I., a 14/II., a 46/I. és 38/II. zászlóalj. A harccsoport tartaléka – a 4/II. zászlóalj, a VI. kerékpáros-zászlóalj, a 7. huszárszázad fele és a német 559. páncélvadászosztály 1. ütege – Bolgyirevka és az attól K-re levő 158 mp körzetében foglalt védőállást. A harccsoport sávjában – Novo Uszpenka községben – összpontosult a 7. k. hadosztály tartaléka: a 35. gyalogezred maradványa és a 22/II. zászlóalj.

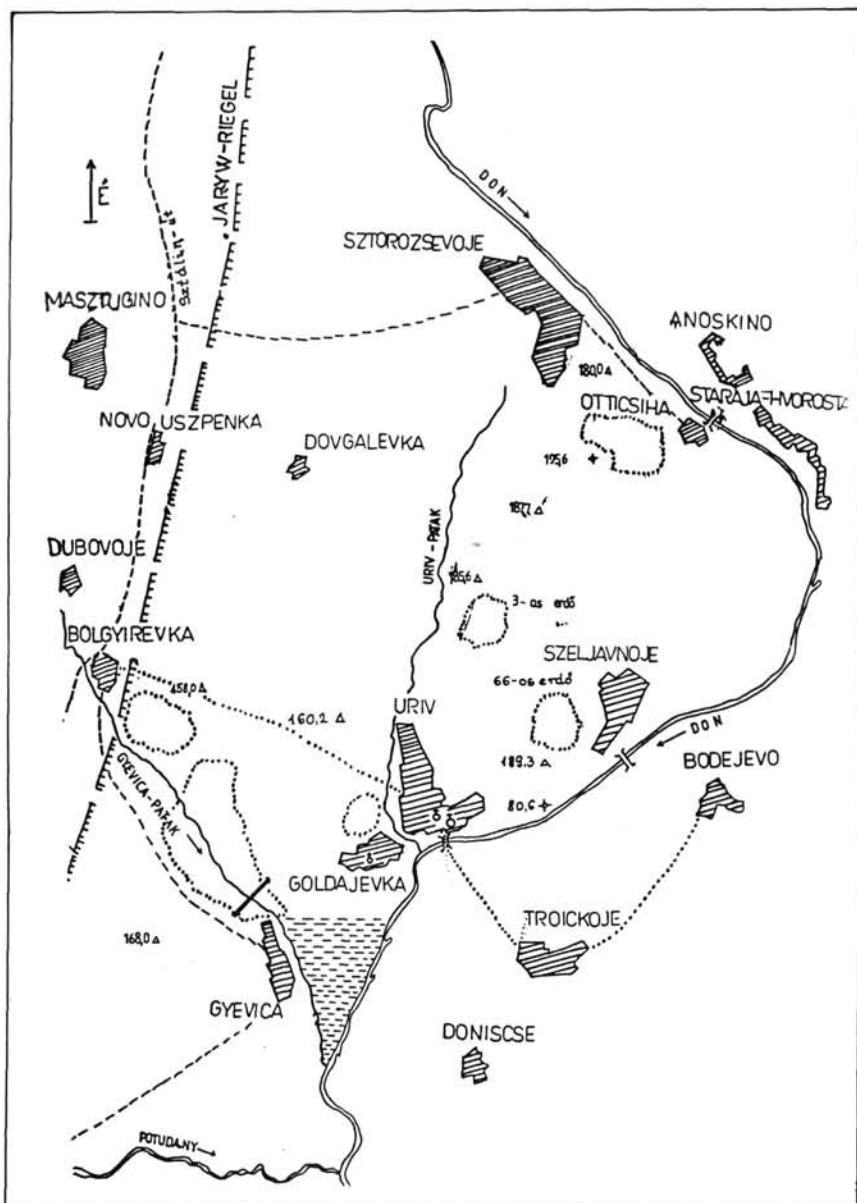
Ettől délre – Uriv községtől nyugatra – a kecskeméti 13. könnyű hadosztály csapatai építették ki védelmüket.

A 7. könnyű hadosztály déli védőkörlete Uriv és Goldajevka községektől DNy–D-re épült ki: Gyevica-patak alsó, torkolati szakasza (Gyevica község ÉNy–É), illetve Gyevica község É–ÉK–K-i széles vo-

nalon. Gyevica község ÉNy–É-on a veszprémi 4/III. zászlóalj és a 7. huszárszázad fele, Gyevica falu K-i szélén pedig a 4/I. zászlóalj építette ki téli védőállásait. A 7. könnyű hadosztály állományában levő 2 db nehéz páncéltörő ágyú a Gyevica ÉNy–É-on védő veszprémi 4/III. zászlóalj védelmi sávjában volt.

Az 1942. szeptember 12–14. között lezajlott nagyerejű szovjet ellen-támadás után elcsendesedtek a harcok a Don-könyökben összpontosított 40. szovjet hadsereg sávjában.

1. ábra. A Don-könyök arcvonalszakasz 1942 szeptemberében.

A következő napokban csak harcászati jellegű harctevékenység – harcfelderítő vállalkozások – zajlottak le. Szeptember 19–20-án semmiféle esemény nem volt. Szeptember 21-én délután váratlanul fellángoltak a harcok. Az Urivtól É-ra 6 km-re elterülő magaslati terepen – a 7. könnyű hadosztály északi védőcsoportjával szemben – egy-két század erejű szovjet gyalogság nyomult előre öt harcocsai támogatásával. Az északi védőcsoport csapatai erős elhárítótűzzel visszavonulásra kényszerítették a szovjet 25. gárda lövészadosztály harcbavetett csapatait. A fentiekkel egyidejűleg, Uriv-Goldajevka és Gyevica között, Urivtól 4 km-re D-re – északi irányba – századerejű szovjet vállalkozás zajlott le, amely – a fentiekhez hasonlóan – sikertelenül végződött a magyar csapatok elhárító tüzeiben. A másnap, szeptember 22-én reggel 06 óra után kiadott reggeli jelentés szerint a 21-ről 22-re forduló egész éjszaka erős szovjet tüzérségi tűz érte a XXIV. páncélos hadtest egész védelmi sávját.¹ Szeptember 22-én reggel 07 óra körül a szovjet 25. gárda lövészadosztály 81. gárda lövészezrede és a 130. harcocsidandár több – századerejű gyalogsággal és néhány harcocsival támogatott – vállalkozást hajtott végre a 7. könnyű hadosztály északi védőkörlete ellen a Szeljavnoje és Uriv közti sávban. A szovjet csapatok harcfelderítő vállalkozásai szeptember 23-án és 24-én újra és újra megismétlődtek.²

Szeptember 25-től október 11-ig a pécsi IV. hadtest parancsnokságának irányítása alá került a Don-könyök arcvonalszakasz. A viszonylagos nyugalom tovább tartott, csak kisebb harci események zavarták meg a téli állásaikat kiépítő csapatokat. Szeptember 28-án a reggeli jelentés szerint Szeljavnojetől 3 km-re K-re szovjet felvonulást észlelt a magyar felderítés, illetve ezzel egyidejűleg szovjet felderítés folyt Urivnál. Szeptember 29-én pedig két ízben érte szovjet légitámadás a 7. könnyű hadosztály védelmi sávját.³

1942 szeptemberére befejeződött a 2. magyar hadsereg teljes felvonulása a Don-menti frontszakaszra: az északi – bal – szárnyon a III. hadtest helyezkedett el a 9. és 6. könnyű hadosztályokkal, középtűt (Sztorozsevoje és a Szosna-torkolat között) egy 40 km-es sávban védett a német XXIV. páncélos hadtest: a 168. német és a 20. és 7. magyar könnyű hadosztályok, a déli – jobb – szárnyon volt a VII. hadtest a 13. és 23. könnyű hadosztályokkal.

A Don-könyök terepviszonyaira vonatkozólag az alábbiakat írták a

korabeli jelentések: „*A meder (ti. a Don) szélessége átlag 140–150 m (...) Sztorozsevojétől D-re, Novo Uszpenka és Szeljavino (helyesen: Szeljavnoje) – szovjet hídfőben – közötti területre általában jellemző a sűrű vízmosásos felárkolttság. A vízmosásos árkokban a bozótos, bokros növényzet rejtőzködési lehetőséget nyújt. A frontvonal e területen húzódott keresztül. A felárkolttság a mozgási lehetőséget erősen nehezítette. A frontvonalba eső Uriv település házai szétszórtak. A belső parcellák nagy kiterjedésűek, gyümölcsfákkal beültetve. A falu áttekintése emiatt nehéz.*” A terepleírás az alábbiakban folytatódik: „*Goldajevka felé és attól dél–délnyugatra viszonylag sűrű, lombos erdő terül el. A Don jobbpartja ezen a részen is kevésbé meredek. A frontszakasz ezen részén ritka úthálózat. Goldajevkától D-re kb. 1,5–2 km távolságra a Gyevica-patak mellett terül el Gyevica falu. A falutól K felé a terep enyhén lejtősödik a Don folyóhoz. A falu és a Don folyó között elterülő terület alacsony fekvésű. Általában ritkás, bozótos növényzet borítja.*”³

Október hónap is nyugodtan telt el. Csak az október 4-i reggeli jelentés közölte, hogy a IV. hadtest sávjában, Szeljavnojetől K-re 3 km-re vertek vissza a magyar csapatok egy kis szovjet harccsoportot. Október 5-től 10-ig teljesen eseménytelenek voltak a jelentések.

Október 11-én este 22 óra 15 perckor a 2. magyar hadsereg jelentette, hogy a Don-könyök arcvonalszakasz újra a német XXIV. páncélos hadtest irányítása alá került, beleértve a 7. könnyű hadosztályt is. A napi jelentés még közölte azt is, hogy a nap folyamán a német nehéztüzérség több telitalálattal lerombolta az egyik urivi templom tornyát, illetve több szovjet bunkert a szovjet főellenállási vonalban. Az október 17-i napi jelentés szerint a 7. könnyű hadosztály páncélhárító fegyverzete 2-ről 3 db nehéz páncéltörő ágyúra növekedett. Október 24-én a reggeli órákban a 7. könnyű hadosztály sávjában szovjet harcfelderítés kezdődött: a magyar csapatok tűzzel elhárították az előnyomuló szovjet osztagokat. Az október 30-án reggel 07 óra 10 perckor kiadott jelentés szerint a XXIV. páncélos hadtestnél, Goldajevka és Uriv között szovjet harcfelderítés folyt a reggeli órákban. Közölték még, hogy saját felderítés szerint: Urivtól ÉNy-ra a szovjet 25. gárda lövészadosztály 81. gárda lövészezrede, attól É-ra 78. gárda lövészezrede tevékenykedik, Urivtól D-re pedig a szovjet 160. lövészadosztály 443. lö-

vészezredének III. zászlóalját észlelték.⁴

1942. november 5-én leesett az első hó a Don-menti fronton. Másnap, november 6-án elrendelte a 2. magyar hadsereg parancsnokság az ún. „villámcsoportok” megszervezését hadtestparancsnokság közvetlenben. Egy „villámcsoport” három szakaszból állt, szakaszonként egy páncélromboló rajjal, egy géppisztolyos rohamrajjal, egy golyószórós rohamrajjal, egy nehézpuskás félrajjal és egy gránátvetős félrajjal.

A magyar védelem esélyeit nagyban rontotta, hogy november 10-én az urazovói repülőtéren települt magyar 4/1. bombázórepülő-századot hat Ca-135-ös bombázógépével visszavezényelték Magyarországra. Az 1/1. vadászrepülőszázad egy részét (pk.: Bánlaky György főhadnagy) a Héja típusú gépekről átképezték német gyártmányú Messerschmitt Me-109F 4B típusokra. Kezdetben 4 db, majd 12 db géppel rendelkezett a század. Az átképzés alatt csak az 5/2. vadászrepülő-század állt harc-készenlétben Ilvovszkojen 3 db üzemképes Héja vadászgéppel. Ezeket az egységeket is a német 52/III. vadászrepülő-osztálynak rendelték alá.⁵

Hosszú nyugalom után, november 4-én hajnalban érte a XXIV. német páncélos hadtest magyar 7. könnyű hadosztályának vonalait szovjet sorozatvető (ún. Sztálin-orgona) tűz, miközben más arcvonalszakaszokat gyenge szovjet tüzérségi zavarótűz csapások érték.⁶ November első felében is csak a kölcsönös tüzérségi tevékenység, illetve a harcászati szintű harcfelderítő tevékenység volt a jellemző a Don-könyökben.

November 5-én leesett az első hó a Don-mentén, s az egyre erősödő fagy hatására november 17-re 10–12 cm-es jégkéreg képződött a Don folyó vizén.

November 11-én a XXIV. német páncélos hadtest sávjában összpontosított német és magyar tüzérség az urivi és a két otticsihai hidat lőtte. Az esti órákban a páncélos hadtest sávjában tevékenykedő német 625. és 861. nehéztüzér-osztályok újra az urivi hídra és környékére mértek tűzcsapásokat. Négy napi nyugalom után, november 11-én délután 16 óra körül újra gyenge szovjet tüzérségi zavarótűz érte Uriv D-i körzetét.⁷

November 12-én szovjet harcfelderítő vállalkozások zajlottak le a 7. könnyű hadosztály sávjában: a visszavonuló szovjet osztagok három halottat és hat foglyot hagytak vissza. Másnap, 13-án a magyar földi felderítés megállapította, hogy a Don K-i partvidékén, Troickojéból Uriv felé két szovjet zászlóalj menetelt. Felte-

hetően ennek a felvonulásnak a fedezésére a szovjet tűzértség gyenge zavarótűzzel lőtte a magyar állásokat. A november 13-i esti napijelentés szerint a felderítés megállapította, hogy Troickoje–Uriv sávjában a szovjet 160. lövészadosztály 443. és 636. lövészeredei, Uriv és a Don-könyök között pedig a szovjet 25. gárda lövészadosztály 81. és 73. gárda lövészeredei összpontosulnak.⁸ A 14-i jelentések szerint a nap folyamán a XXIV. páncélos hadtest egész sávjában gyenge szovjet zavarótűz tevékenység zajlott. Egyedül Urivtól délre közelítette meg egy tizennégy főből álló szovjet harcjárőr a magyar 4/III. zászlóalj drótkadályait. A magyar gyalogság tüze a szovjet felderítő csoportot visszavonulásra kényszerítette. November 16-án reggel és a délutáni órákban a 7. könnyű hadosztály sávjában több ponton vertek vissza a magyar csapatok szovjet harcfelderítő járőröket, illetve Uriv D-en szovjet tűzértségi zavarótűz érte a 4/III. zászlóalj állásait. A 16-i napi jelentés szerint a felderítés megállapította, hogy Urivban és Urivnál a szovjet 636. lövészere, Goldajevkánál pedig a szovjet 443. lövészere harcol (mindkettő a 160. lövészadosztály alárendeltségében).⁹ November 17-én délelőtt ismét az Urivtól D-re húzódó magyar 4/III. zászlóalj védőállásait érte szovjet tűzértségi és gránátvető tűz. Másnap, 18-án pedig az Uriv-patak hídjánál vetettek vissza a magyar csapatok egy öt főből álló szovjet felderítő osztatot.¹⁰

A fronton levő veszprémi csapatok parancsnokai igyekeztek kapcsolatot tartani a szülőfölddel. Különösen a veszprémi 34/III. zászlóalj parancsnoka, Klestinszky Tibor őrnagy levelezett Veszprém város hatóságaival. Már júliusban megküldte a városi hatóságoknak a 35. gyalogezred 58. sz. ezredparancsnoksági napi parancsát, melyben a hadosztály parancsnokság dicséretben részesítette a veszprémi zászlóaljat vitéz magatartásáért. Hasonló kapcsolatot épített ki Veszprém „házi zászlóaljának”, a 4/III. zászlóaljnak parancsnoka, vitéz Pöry Imre őrnagy, majd halála után Cicatricis Miklós őrnagy. A két zászlóalj kérésére Veszprémben gyűjtést indítottak, s a begyűlt összegből – 1841 pengőből – mindkét zászlóaljnak vásároltak egy-egy darab hordozható, telepes és négy lámpás rádiót. A két rádiót a Vöröskereszt Országos Központi Irodáján át a frontra küldték. A rádiók október 3-ra érkeztek ki a két zászlóaljhoz. A két zászlóaljparancsnok azt is kérte, hogy küldjenek a katonáknak szeretetsomagokat: dohányt, cigarettát, kek-

szet, savanyúcukrot, citromsavat, stb. Október–novemberre újabb összegek gyűltek be Veszprémben. Elsősorban a szeptember 29–30-án tartott jótékony célú mozielőadás eredményezett 917 pengőt, majd az október 6–8-i vetítés újabb 563 pengőt hozott. A begyűlt pénzből 30 kg savanyúcukrot, 22 kg kekszet és 1142 pengő értékű dohányneműt vásároltak. Először a szabadságról a frontra visszatérő katonákkal akarták ezt eljuttatni a két zászlóaljhoz. Végül is határozatot született: a közeljövőben a frontra induló pótzászlóalj két századára bizzák a szeretetsomagok kivitelét. Egyúttal határozatot hoztak, hogy a frontra induló pótzászlóalj minden katonája a város közönségének adományaként – elsősorban a városi mozgósínháznak e célra törént előadásából származó összegből – egy-egy csomag cigaretta dohányt, egy-egy kis csomag cigaretta-papírt, két doboz gyufát, 20 dkg mosószappant, valamint a MANSz és a Jézus Szíve Szövetség asszony és leány tagjai által készített mézesbáb süteményből tíz-tíz darabot kap majd a veszprémi Szent Imre téren tartandó búcsúztató ünnepségen.¹¹ A városi képviselőtestület egyidejűleg határozatot hozott arra is, hogy betétkönyvet nyit és gyűjtést kezdeményez a közeljövőben a városban felállítandó vöröskereszt hadikórház céljára. Ugyanis szeptember 21-én befutott Pápára a frontról az első sebesültszállító vonat 52 sebesült honvéddel. A sebesülteket az Esterházykastélyban berendezett legénységi üdülőben (pk.: v. Karcsay Béla százados) helyezték el.¹²

November 19-én, szerdán délután került sor a veszprémi 4/III. pótzászlóalj búcsúztatójára a veszprémi

Szent Imre téren (a mai Hotel Veszprém körzetében). A felsorakozott két századot Sárossy Ödön alezredes állomásparancsnok szemlélte meg, majd vitéz Gróff Imre alezredes zászlóaljparancsnok tartott „katonás búcsúbeszédet.” Ezután a Jézus Szíve Szövetség, a Vöröskereszt Bajtársi Szolgálat, a Baross Női Tábor és a leánynevelő intézetek növendékei osztottak ki a katonáknak szeretetsomagokat. A polgármester ajándéka a katonáknak fejenként 250–250 db cigaretta, papír, gyufa és szappan volt, az Irgalmas Nővérek is fejenként 250–250 db cigarettát és szentképeket osztottak ki a katonáknak. Az ünnepség végén Szabó Gábor főhadnagy búcsúzott az elvonulóknak nevében. Ezt követően a zászlóalj – a tömeg sorfala között – a belső-pályaudvarra vonult, ott bevagonírozott, majd elindult a frontra.¹³

A Don-könyök arcvonalszakaszon 1942 novemberének közepén is tovább tartott a viszonylagos nyugalom. Továbbra is a kölcsönös harcfelderítő vállalkozások voltak a jellemzők. November 21-én az esti órákban a 7. könnyű hadosztály sávjában (a pontos megjelölés hiányzik) szovjet harcfelderítők közelítették meg a magyar állásokat. A magyar gyalogság tüze a szovjet felderítőket visszavonulásra kényszerítette, akik a drótkadályok előtt három foglyot és nyolc halottat hagytak vissza. A november 21-én kiadott 2. hadsereg helyzetjelentés szerint: „A legutóbbi napokban beérkezett hírek szerint

2. ábra. Téli fedezék a Donnál. (1942. november 15.) Hadtörténeti Múzeum gyűjteményéből.

valószínű, hogy a szembenálló orosz erők bizonyos fokú átcsoportosítása van folyamatban. Ennek az átcsoportosításnak felderítésére feltétlenül szükséges, hogy fogolyejtés céljából az egész arconalon sűrű vállalkozásokat hajtsanak végre. Súlyt helyeznek arra, hogy az alárendelt hadtestek különösen Seljawnij (Szeljavnoje) és Swoboda . . . (stb.) hajtsanak végre sűrűbb vállalkozásokat, hogy ezáltal az itt folyamatban levő átcsoportosításokról a hadseregparancsnokság tiszta képet nyerjen. Ennél nem gondolok nagyobb erővel végrehajtott vállalkozásokra." Ebben a helyzetjelentésben a 2. magyar hadsereg parancsnoka nyilván az 1942. november 19-én megindult – de még méreteiben és hatásában ki nem bontakozott – sztálingrádi szovjet ellentámadásra gondolt. Ekkor még csak feltételezhető volt, hogy a szovjet hadsereg támadása fokozatosan kiterjed a 2. magyar hadsereg sávjáig!¹⁴

November 22-én a Don-könyökben továbbra is a szórványos és harcászati jelentőségű vállalkozások voltak a jellemzők. A délelőtti órákban – 09 óra 30 perc és 10 óra 30 perc között – a magyar harcfelderítők ÉK-i irányból Sztaraja-Hvorosztan felé két szovjet harckocsi előnyomulását figyelték meg. Egyidejűleg Uriv DNy-i körzetében a kora reggeli óráktól szovjet felderítő csoportok közelítették meg a veszprémi 4/III. zászlóalj állásainak drótkadályait, de a magyar gyalogság tüzeiben a vállalkozás kudarcba fulladt.¹⁵

1942. november 21-én nagyarányú átcsoportosítás zajlott le a Don-könyök arcvonalszakaszon. A nap folyamán a Sztorozsevoje és Uriv közti arcvonalszakaszt a XXIV. német páncélos hadtest 168. gyaloghadosztálya vette át: az északi szárnya a 429. gránátosezred három zászlóalja, középre a 442. gránátosezred három zászlóalja, a déli szárnya (Uriv község Ny-i térségébe) pedig a 417. gyalogezred három zászlóalja vonult. A német hadosztály sávjában volt még a 248. utászászlóalj és a 248. tüzérezred.

A 168. német gyaloghadosztály déli sávhatára a Rosszos É., Skorizkoje, Gaikow É., Bolgyirevka, 160.2 magassági pont, Uriv (Don híd) vonalon húzódott. Ettől délre – a Potudany folyóig helyezkedett el a magyar 7. könnyű hadosztály (harcálláspontja: Kolbinoban.) A két hadosztály közti csatlakozást – Bolgyirevkán – a magyar 37/I. zászlóalj biztosította.

A 7. könnyű hadosztály északi szárnyán – Gyevica-patak és Lebjasztes falu között a 35. gyalogezred 35/I., 35/II. és 34/III. zászlóaljai fog-

laltak új védőállást, a Don folyó nyugati partjával párhuzamosan, attól néhány száz méternyire. A hadosztály déli szárnyán – Lebjasztes falu és a Potudany-folyó között – foglalt állást ugyancsak a Don nyugati partvonalával párhuzamosan a 4. gyalogezred a 4/I., 4/II. és 4/III. zászlóaljakkal.

A 7. könnyű hadosztály sávjában vonult fel a német 861/2. nehéz tüzérüteg és az 559/3. páncélvadászszázad. A 7. könnyű hadosztály – és a tőle délre védő – kecskeméti 13. könnyű hadosztály közötti sávhatár a Jezdocsnaja, Mosticse, Ivanovszkij faluk vonalán húzódott.¹⁶

November 22–26 között a szovjet 160. lövészadosztály csapatai továbbra is Uriv déli körzetében – most már a német 417. gránátosezred sávjában – folytatták harcfelderítő tevékenységüket. A magyar 7. könnyű hadosztály új védősávjában csak november 27-én a hajnali órákban zajlott le szovjet harcfelderítő vállalkozás. Egyébként a hadosztály teljes sávjában csend volt.¹⁷ A november 28-i harcfelderítési adatok alapján közölték, hogy a nap folyamán a 40. szovjet hadsereg kivonta az Uriv–Goldajevka–Gyevica arcvonalszakaszból a 160. lövészadosztályt. Helyében a 107. lövészadosztály jelent meg: 516. lövészrezde Urivnál, 522. lövészrezde Gyevicanál, a hadosztály 504. lövészrezdéről még nem kaptak megbízható adatokat. (A 107. lövészadosztályt Voronyezs É-i körzetéből vezényelték erre az arcvonalszakaszra.)¹⁸

December 5-én értesítették a 7. könnyű hadosztályt, hogy Novj-Oszkolba érkezett 709 magyar fegyenc. Miután valamennyi katonailag kiképzett és politikailag megbízható, ezeket az embereket a IV. hadtest hadosztályai között kellett szétosztani. A parancs szerint minden átképzés nélkül mint puszkás csatárok voltak alkalmazhatók.¹⁹

December 7-ről 8-ra forduló éjszaka megkezdték a német 168. gyaloghadosztály főerőinek kivonását a Sztorozsevoje és Uriv közti arcvonalszakaszból. Csak az északi szárnyon levő 429. gránátosezred három zászlóalja (pk.: Spoida alezredes) maradt a helyén, a másik két gyalogezredet, utászászlóalját és tüzérezredet Ternovoje–Szoldatszkoje körzetébe vonták vissza. A 429. német gránátosezred a 185.6 háromszögelési pont és Uriv É-i széle között, a 35. gyalogezred É–Ny–DNy vonalon, a 4. gyalogezred pedig Gyevicától a Potudanyig terjedő vonalon foglalt állást.²⁰

Az átcsoportosítás első napjának végén, december 8-án este a 35. gyalogezred szakaszerejű harcfelderítő vállalkozást hajtott végre Uriv nyugati széle ellen.

A századparancsnok (a jelentésekből nem derül ki, hogy az ezred melyik zászlóaljának melyik százada hajtotta végre a harcállalkozást!) már három nappal előbb önkéntes jelentkezőkből válogatott össze egy 22 fős rohamosztágot (tíz géppisztolyost, két robbantót, három ködösítőt, négy lángkézigránátost és három kézigránát mesterdobót.) December 8-án este 20 órától a magyar tüzérség bénítótűzet lőtt a kiszemelt szovjet vonalakra. Ennek leple alatt a századparancsnok – két emberével – szemrevételezte a kijelölt szovjet állásokat. A másnapi tűztámogatásra a német 417. gyalogezred még ittlevő két gyalogsági ágyús üteget, saját aknavető szakaszt és öt géppuskásrajt rendelték ki. December 9-én hajnali 04 óra után a rohamosztag már a készenléti vonalban volt, mikor – minden valószínűség szerint

3. ábra. Menetoszlop a Donnál. (1942. december 5.) Hadtörténeti Múzeum gyűjteményéből.

teljesen véletlenül – szovjet éjszakai bombázórepülőgép jelent meg a magyar vonalak felett. A repülőgép hét bombát dobott le, ezek közül az egyik 40 m-re robbant a támadásra készülő rohamcsoporttól! Hajnali 04 óra 20 perctől a kijelölt nehézfegyverek megkezdték a 25 perces bénítótűz lövését (04 óra 45 percig). Öt perce tartott már a bénítótűz, mikor 04 óra 25 perccor a rohamosztag előretört és felzárkózott a tüzéségi zártűzre. Ennek elérését kettős piros rakétával jelezte a századparancsnok, melyet laposan hátrafelé lőtt ki. Erre a jelle a tüzéségi tűz a kijelölt 27. körletről a 31. körletré ugrott előre. A rohamosztag ekkor lerohanta a tüzéségi tűz által megbénított szovjet első vonalat. Csak egy szovjet bunkerből kaptak tüzet. Ugyanakkor a cserjés domb peremén húzódó szovjet főellenállási vonalból erős géppuska és géppisztoly tűz zúdult a harcscoportra, de a sortűz 70%-a magasan süvöltött el a támadók felett. Az erős tüzelés fedezete mellett 12–14 szovjet katona ugrott elő a peremvonal felől, és géppisztolytüzet löve, ellen-támadást akartak végrehajtani. A jobbra elől biztosító saját csoport öt szovjet katonát azonnal lelőtt, mire a többi – sebesültjeit visszahagyva – visszafutott. A magyar rohamcsoport azonnal robbantotta az elért szovjet bunkereket. Az egyik bunker üres volt: a szovjet katonák csak percekkel előbb szaladhattak ki belőle. A másik bunkerben kilenc szovjet katona volt: ezeket a robbanás szétépte. A rohamcsoport itt két golyószórót, nyolc puskát és kb. 2000 db puskaölőszert zsákmányolt. A két bunker felrobbantása után a rohamcsoportot vezénylő századparancsnok parancsot adott a lépcsőzetes visszavonulásra. Az utolsó csoport visszavonulását a parancsnok kettős zöld rakéta fellövésével jelezte. Erre a tüzéségi tűz a 31. körletről a 27. körletré ugrott vissza, majd a tüzéség 50 méterenként rövidítve tüzeit, fedezte a visszavonulókat, akiket mind az öt géppuskás raj is teljes tüzerővel fedezett. A visszavonuló rohamcsoportra a szovjetek kb. 80 aknát lőttek ki. A harcvállalkozás során kb. 12 szovjet katona elesett, három megsebesült, a rohamcsoportnak vesztesége nem volt.²¹

A vállalkozást követő négy napon jelentősebb események nem történtek. A szovjet 516. lövészezred csak december 12-én hajnalban indított Uriv déli körzetében harcfelderítést. A magyar csapatok azonban a vállalkozást visszavetették. Másnap, december 13-án a 7. könnyű hadosztály sávjában négy szovjet harcfele-

lítő vállalkozást vertek vissza a magyar csapatok. A harcok során kiderült, hogy Urivnál – a szovjet 107. lövészhadosztály 516. lövészezredének sávjában harcolt a 10. páncéltörő tüzérdandár is.²²

1942. december 18-án – a Sztálingrádnál és attól É–ÉNy-ra egyre nagyobb erővel kibontakozó szovjet támadás miatt szóbakerült a Don-könyökben levő német csapatok átcsoportosítása. A 2. magyar hadsereg vezérkari főnökének, Kovács Gyula vezérőrnagynak véleménye az volt, hogy az egész urivi hídfőt célszerűbb lenne átadni a III. hadtest parancsnokságának, így ez a kritikus szakasz „egy kézben lenne!” Másnap estére, december 19-én 21 óra 30 percre azonban beérkezett a magasabb német parancsnokság végleges utasítása: december 20-tól a német XXIV. páncélos hadtest parancsnoksága távozott a Don-könyökből, s egyúttal a 2. magyar hadsereg sávjából is. A 2. magyar hadsereg parancsnoksága először aggályát fejezte ki a német hadtestparancsnokság, illetve a német csapatok elszállítása miatt. Jány vezérezredes közölte az OKH-val, hogy a német hadtest támasza nélkül nem tudja garantálni a védelmet esetleges túlerejű ellenséges támadással szemben.

December 20-tól a 20., 7. és 13. könnyű hadosztályokat a pécsi IV. hadtest parancsnoksága vette át. A 2. magyar hadsereg északi – bal – szárnyán összpontosított III. hadtest és a tőle délre levő IV. hadtest közti sávhatárt a Dawidowka (III. hdt.), Szeljavnoje (IV. hdt.), Plotawa (III. hdt.), Krasno Lipje (III. hdt.) és Rogowato Progerelje (III. hdt.) vonalon jelölték ki.²³

Védelmi harcok a IV. magyar hadtest alárendeltségében (1942. december 20–1943. január 11)

December 20-tól a 7. könnyű hadosztály (pk.: Mező Endre vezérőrnagy, harcálláspontra: Prilepi) és a tőle északra összpontosított egri 20. könnyű hadosztály közti sávhatárt a Szeljavnoje É., 185.6 mpont., Dovgalevka D és Novo Uszpenka É vonalon jelölték ki.

A német „B” hadseregcsoporthoz parancsnoksága az elvezényelt német erők pótlására német tüzéséget vezényelt a 7. könnyű hadosztály sávjába (Denzinger alezredes parancsnoksága alatt). Miután a német 168. gyaloghadosztály főerőivel együtt a német 559. páncélvadász-osztály is elvonult, a hadosztály sávjába irányították a

német 248/3. páncéltörő ágyús századot 6 db 40.M 75 mm-es nehéz páncéltörő ágyúval, valamint a 248/4. ágyús üteget 3 db löveggel. A hadosztály sávjában helyezkedett el a német 861/2. nehéz mozsárüteg 2 db 210 mm-es mozsárágyúval. December 20-a után érkezett ki a frontra, illetve a 7. könnyű hadosztály sávjába Hajmáskérről a 151. gépvontatású nehéz mozsárüteg egy darab 305 mm-es 11/16.M mozsárágyúja Polyák István százados parancsnoksága alatt, valamint a 152. gépvontatású nehéz mozsárüteg egy darab 305 mm-es 11/16.M nehéz mozsárágyúja Szücs Ciprián főhadnagy parancsnokságával. A két magyar nehéz mozsárüteget is a német Denzinger-tüzércsoport alárendeltségébe utalták.²⁴

A 7. könnyű hadosztály a fentebb említett E-i sávhatártól délre három támadó csoportot alakított ki: északi támadócsoport: a 168. német gyaloghadosztálytól ittmaradt német 429. gránátoszred (pk.: Spoida alezredes) három zászlóalja. Főellenállási vonala – két párhuzamosan kiépített állással – Szeljavnoje faluval szemben húzódott. A német peremvonal és Szeljavnoje között – a 186.6 mp és Uriv ÉK erdőfolt közti vonalon – épült ki két párhuzamos vonalon a szovjet védelem. A német ezred védelmének mélységében – Dovgalevkától D-re – volt tüzelőállásban a magyar 152. gépvontatású nehéz mozsárüteg egy darab 11/16.M 305 mm-es mozsárágyúja (Szücs Ciprián fdyg. parancsnoksága alatt). Ettől Ny-ra, Novo Uszpenka és a 178.1 mp között pedig a német 248/4. és 248/3. ütegek helyezkedtek el. A középső támadócsoportot: a soproni 4. gyalogezred három zászlóalja képezte, zászlóaljanként három puskás- és egy géppuskás-századdal. (Fegyverzetét lásd előbb!) A középső támadócsoport északi – bal – szárnyán a 4/I. zászlóalj védett. Főellenállási vonaluk peremvonalá az Uriv ÉK erdőparcella és Uriv DK erdőparcella közti 3 km-es vonalon épült ki. A zászlóaljjal szemben – Szeljavnoje DNY és az ún. 66-os erdő, valamint az attól D-re levő 189.3 háromszögelési pont között két egymással párhuzamos szovjet védelmi vonal húzódott. A 4/I. zászlóalj mögött Uriv község É–D-i irányú nyúlványa, valamint az É–D-i folyású Uriv-patak helyezkedett el.

A középső támadócsoport centrumát a veszprémi 4/III. zászlóalj képezte. Főellenállási vonalának peremvonalá az Uriv DK-i erdőparcella és a községen átfolyó Uriv-patak között, a község házainak és gazdasági épületeinek védelmében épült ki. A zászlóalj peremvonalá és a szemben levő

szovjet védőállások közti senki földjén állt a község két temploma közül az északabbra levő. A szembelevő szovjet állások Uriv község DK-i és D-i széle, valamint a Don közti keskeny sávban épültek ki, magukba foglalva a Templomdombon álló másik – délebbre levő – templomot is.

A középső támadócsoport déli szárnyán helyezkedett el a 4/II. zászlóalj: peremvonala Uriv község DNy-i részében épült ki az Uriv-patak és Goldajevka ÉNy-i széle között.

A középső támadócsoport (4. gyalogezred) védelmének mélységében, az Uriv-paktól Ny-ra, a 160.2 magassági pont körzetében – az Uriv és Bolgyirevka közti út kétoldalán – három (1., 2. és 3. sz.) reteszállás épült ki. Itt helyezkedett el a 4. gyalogezred gyorstartaléka. A reteszállásban volt tüzelőállásban a soproni 7/I. tábori tüzérsztyály 7/2., 7/3. és 7/6. tábori ágyús ütege: a 2. üteg 2 db zsákmányolt szovjet löveggel és 2 db elavult 5/8.M 80 mm-es ágyúval volt felszerelve, a 3. és 6. ütegek a jelentések szerint „teljesen felszereltek” voltak, azaz 4–4 db 1914.M 100 mm-es tábori tarackkal rendelkeztek. A reteszállásoktól Ny-ra, a 158.0 magassági pont és Bolgyirevka falu között volt tüzelőállásban a német 861/2. nehéz mozsárágyú üteg 2 db 210 mm-es löveggel. Ettől D-re, a Bolgyirevkától DK-re levő erdőparcella É-i szélén helyezkedett el a magyar 151. gépvontatású nehéz mozsárüteg egy darab 11/16.M 305 mm-es lövege (Polyák István százados parancsnoksága alatt.) A 4. gyalogezred parancsnoksága a közeli Bolgyirevka faluban települt. Itt, a község körül összpontosult a 7. gépvontatású légvédelmi gépágyúsüteg 6 db 36.M 40 mm-es légvédelmi gépágyúval, valamint a 7. légvédelmi géppuskaszázad 10 db 7/31.M Schwarzlose (állványos) légvédelmi géppuskával. A községben volt a 7. híradószázad hírközpontja, valamint a 7. csapatvonat több ellátó- és egészségügyi osztaga. Továbbá a község közelében, annak Ny-i szélén alakították ki a 7. könnyű hadosztály temetőjét is.

A déli támadócsoportot a 35. gyalogezred két zászlóalja alkotta. Északi – bal – szárnyán a 35/II. zászlóalj építette ki védelmét a Goldajevka község ÉNy-i széle és Gyevica község ÉK-i sarka közötti 3 km-es vonalon. Szovjet állások itt csak Goldajevka É–ÉNy–Ny–DNy–D-i szélén épültek. A zászlóalj jobb szárnyával szemben 2–3 km mélységű mocsaras erdőség terült el a Donig, melynek keleti partvonalán húzódtak szovjet védőállások. A 35/I. zászlóalj Gyevica község keleti szélén

építette ki védőállásait. Velük szemben is 1–3 km mélységben vízállások erdők területén voltak a Donig, melynek keleti partján épültek csak szovjet állások. A védelem mélységében, Gyevicitől DNy-ra összpontosult a 7. önálló huszárszázad. A déli támadócsoport védelmének mélységében helyezkedett el a 7/II. tábori tüzérsztyály, melynek 7/4., 7/5. és 7/7. ütegei 4–4 db zsákmányolt és a németektől átadott 1936 M 105 mm-es francia ágyúval volt felszerelve. (Lőtáv: 16 ezer méter.)²⁵

A téli védelmi állásokat – 1942 szeptember közepe óta – a 225. munkavezető-törzs vezetése alatt álló zsidó munkaszolgálatos századok – a 103/1., 109/13., 108/30. tábori- és 452. különleges munkaszolgálatos századok, valamint két szovjet hadifoglyokból felállított munkásszázad – végezte. Ugyanezek az alakulatok építették ki a reteszállásokat, valamint a – főellenállási vonal peremvonalától átlagosan 8 km-re Ny-ra húzódó, a nagyjából É–D-i irányú (a Voronyezsből Osztrogozszkba vezető, a magyar katonák által „Sztálin-útnak nevezett) úttal keleten párhuzamos ún. „Jaryw-Riegel”, urivreteszállást.²⁶ A „Jaryw-Riegel” a 7. könnyű hadosztály védelmi sávjában a Novo Uszpenka K., 178. 1. mp. K., Bolgyirevka K., 168.0 háromszögélési pont Ny vonalon húzódott É–D-i irányba.

A zászlóaljak átlagosan 3 km szélességben védtek, ami megfelelt a magyar királyi hadsereg harcászati szabályainak. A peremvonal egymástól 70–100 m-re kiépített föld–fa erődökből állt, lövész- és közlekedőárkokkal összekötve. A peremvonal előtt 1–2–3 soros drótakadályok, a harcokci veszélyes irányokban kétsoros aknamezők húzódtak. A peremvonal előtt helyezkedtek el az ún. „südisznók”, a körkörös védelemre berendezkedett tüzerős harcélőrsök támpontjai, kilométerenként egy-egy raj (tíz ember) erővel. A harcélőrsök közlekedőárkokkal voltak kapcsolatban a peremvonallal. A peremvonal mögött épültek ki alegységenként a 4 x 5 x 2 méteres fűthető fedezékek (két réteg rönkfával és 70–80 cm földdel fedve). Ezeket a fedezékeket egymással és a föld–fa erődökkel („bunkerekkel”) ugyancsak közlekedőárkok kötötték össze.²⁷ Az 1942. október 14-i legfelsőbb német parancs szerint a téli állásokat minden körülmények között tartani kellett! Manőverezésnek, kitérésnek nem volt helye!²⁸

1942. december 20-a után a szovjet 40. hadsereg csapatai továbbra sem fejtettek ki jelentősebb harctevékenységet: a kölcsönös harcfelderítő

tő tevékenység volt jellemző. A december 20-án reggel 06 óra 45 perccor kiadott reggeli jelentés szerint a IV. hadtest sávjában, Szeljavnójától Ny-ra egy 25 fő erejű szovjet harcfelderítő csoport közelítette meg a 4/I. zászlóalj védőállásait, sikertelenül.²⁹ A legjelentősebb harcfelderítő vállalkozást 1942. december 21-én kora hajnalban a 4/II. zászlóalj (pk.: Hegyemeghy László százados) hajtotta végre Uriv DNy-i széle és Goldajevka É-i széle között, a szovjet 107. lövészadosztály 522. lövészrezdének főellenállási vonala ellen. A vállalkozásra a 7. könnyű hadosztály parancsnoka (v. Szabó László vezérőrnagy) adott parancsot a 4. gyalogezrednek. A vállalkozás célja: fogolyszerzés volt. Hegyemeghy százados 150 főnyi önkéntesből állította össze a rohamcsoportot, melyet megerősítettek hét géppuskával, három nehézpuskával, négy gránátvetővel, négy aknavetővel, támogatást adott a 861/2. német nehézüteg 2 db 210 mm-es lövegével, valamint a magyar 7/I. tüzérsztyály négy üteggel. Az utóbbiak 430 lövést készítettek elő: 90 db romboló- és 340 db repeszgránáttal. A rohamcsoportot két osztagra bontották: egyik élén Hegyemeghy százados, a másik osztag élén Kenedly Zoltán t. zászlós állt. Hegyemeghy százados csoportja az északi szárnyon, egy horhosban, Kenedly zászlós csoportja pedig ettől D-re, egy cserjés mentén nyomult előre. December 21-én hajnali 02 óra 50 perccor a Hegyemeghy-csoport rohamjárőrei túljutottak a szovjet állások drótakadályain, 03 órakor a támogatásra rendelt ütegek zárótűzzel elreteszelték a peremvonal szovjet erődítményeit, melyeket a magyar rohamjárőr katonái – kézigránát dobásokkal – egyre inkább megközelítették. Ezt követően, 03 óra 10 perccor Kenedly zászlós csoportja is előretört, s miután a két rohamcsoport egyesült: sorra robbantották fel a szovjet peremvonal bunkereit. Harcfeladatukat végrehajtva, 05 óra 17 perccor a két rohamcsoport megkezdte visszavonulását, s 06 órára kiindulási állásaiba tért vissza. A vállalkozás során a tüzérségi tűz megsemmisített húsz szovjet kiserődöt, 39 kiserődöt a rohamcsoportok robbantottak fel, elesett kb. 158 szovjet katona, huszat fogságba ejtettek, zsákmányoltak 2 db géppuskát, 2 db golyószórót, 3 db géppisztolyt és 20 db puskát. A magyar rohamcsoport vesztesége: két halott és négy sebesült volt.³⁰

Másnap, december 22-én egész nap szovjet tüzérségi zavarótűz érte a 7. könnyű hadosztály állásait, s Sztorozsevojótól DK-re négy-, Urivtól

északra pedig egy szovjet harcokcsi mozgását figyelték meg. A következő napokban egyre több szovjet harcokcsi tűnt fel a magyar csapatokkal szemben. December 25-én délután 17 óra körül a Zadonszkij-tanyánál három szovjet harcokcsit és öt páncélos felderítőt figyeltek meg. Ugyanezen a napon, délután 18 óra 07 perckor a Don K-i partvidékén – Davidovkáról Troickojén át Uriv felé két szovjet harcokcsi és öt páncélos felderítőkocsi mozgását figyelték meg a Lépes-csoport katonái. December 25-én este Szeljavnojénál és Urivnál egy-egy századerejű szovjet harcfelderítő csoport közelítette meg a Lépes-csoport állásainak drótkadályait. A magyar csapatok szervezett tűzében a vállalkozások sikertelenek voltak.³¹

Az erősödő szovjet harctevékeny-ség is hozzájárult ahhoz, hogy december 26-án a német „B” hadseregcsoport – a 2. német hadsereg kötelékéből – a 2. magyar hadseregnek adta át a német 700. páncélos-csoportot 25 db korszerűtlen cseh gyártmányú T-38. típusú harcokcsival és 10–12 db páncélos felderítő gépkocsival. A csoportot a magyar III. hadtest sávjában, Szemigyetyajszkojén összpontosították azzal a céllal, hogy bármikor beavatkozhasson a IV. hadtest sávjához tartozó urivi harcokba is. A 7. könnyű hadosztály parancsnoksága újabb harc-felderítő vállalkozásra adott ki parancsot: december 27-én kora hajnalban a hadosztály sávjában – a végrehajtó alakulat megnevezése ismeretlen! – a magyar csapatok ismét harc-felderítő vállalkozást hajtottak végre: három szovjet bunkert felrobantottak, egy géppuskát zsákmányoltak, s a harc során hat szovjet katona esett el. A jelentés szerint a hőmérséklet –18 Celsius fok volt!³² A felderítési adatokból azonban a 2. magyar hadsereg vezérkari főnöke december 27-én azt az optimista következtetést vonta le, hogy „... *Semmi sem erősíti meg azt, hogy a közeljövőben akár a Szoszjától D-re, akár ettől É-ra levő szakaszon nagyobb szabású ellenséges támadással számolnunk kellene. Ezt megerősíti a légi felderítés is, mert az arcvonal közelében sehol sem állapított meg számottevő mozgást, vagy erőket. Az ellenség élénkebb felderítő, rohamvállalkozó tevékenységét a Jaryw-i (urivi) hídfőben is arra magyarázom, hogy az erőt lekötő szándékon kívül legalább annyira tart tőlünk, mint mi tőlük!*”³³ Ez az optimista álláspont is hozzájárulhatott ahhoz, hogy 1942 december utolsó napjaiban a hadsereg vezérkari főnöksége elsősorban a katonák élelmezésével, illetve

a közelgő szilveszteri ajándékok kiosztásával foglalkozott. A növekvő hideg is hozzájárulhatott, hogy a hadseregparrancsnokság december 30-án elrendelje, hogy a lövészárkokban levők a kötelező 600 gramm kenyéradagon felül további 200 gramm pót-ételt kaptak. Az első vonalban levők naponta 80 gramm szalonnát, illetve füstölt húst kaptak felváltva, s ehhez járult még további 15 gramm zsiradék. Szilveszterre az 1. vonalbeliek fejenként egy üveg pezsgőt kaptak. A hátul levők csak 50 %-ban kapták meg a pezsgőt, mivel a front-ra szállított 260 ezer üveg pezsgő helyett – a törések miatt – csak 220 ezer üveg érkezett meg.

Az 1942. év utolsó napja – december 31-dike – a szokott módon telt el. A reggeli jelentés szerint kölcsönösen heves tűzérzési tűz zajlott le a 7. könnyű hadosztály teljes sávjában. A magyar tűzérzés egy szovjet gyülekezést szórt szét Urivban. A délutáni órákban Urivtól É-ra figyeltek meg századerejű szovjet csapatmozgást, köztük nehéz gyalogsági fegyvereket. A késő esti órákban újra Uriv volt a szovjet felvonulás központja, melyet a 21 óra 35 perces jelentés szerint a magyar tűzérzés tűzcsapásai szétszórtak.³⁴

December 31-én a német „B” hadseregcsoport a 700. páncélos-csoport után a 2. magyar hadsereg alárendeltségébe utalta a német 119. rohamlővegosztályt is 28 db (hosszúcsövű) rohamlőveggel. A páncélosok elhelyezéséről a 7. könnyű hadosztálynak kellett gondoskodni Prilepiben és attól keletre. A 700. páncélos-csoport új összpontosítási körletét Plotavát jelölték ki. Mindkét német páncélos csoportot a IV. hadtest alárendeltségébe utalták.³⁵

Kereken egy hónapja tartott már a Sztálingrádnál megindított szovjet elentámadás, mikor 1942. december 20-án a szovjet Legfelsőbb Főparancsnokság Főhadiszállása kiadta direktíváját a Voronyezsi Front parancsnokának (Golikov vezérezredesnek) és a Délnyugati Front parancsnokának (Vatutin vezérezredesnek), hogy három hét alatt dolgozzanak ki támadó hadműveletet az Osztrogozsszk-Rosszos körzetben védő 2. magyar- és 8. olasz hadseregek szétzúzására. A Voronyezsi Front parancsnoksága kétirányú támadási tervet dolgozott ki: a Sztorozsevoje–Uriv-i hídfőből a 60. hadsereggel ÉNy-i, a 40. hadsereggel DNy-i irányú támadást indít. A támadás első fázisában a 40. hadseregnek (együttműködésben a scsucseji hídfőből támadó 18. önálló hadtesttel) a IV. magyar hadtestet kellett felmorzsolni. Ezt követte a tervek szerint a Dél-

nyugati Front 6. hadseregének, 3. harcokcsihaderegének és a 7. lovas-hadtestnek támadása, mellyel átka-rolni és összeroppantani akarták a 2. magyar- és 8. olasz hadseregeket. A hadművelési tervek részletes kidolgozása 1943. január 5-re készült el.

Az utolsó tizenegy nap (1943. január 1–11.)

1943. január 1-jén a 7. könnyű hadosztály parancsnokának harcjelentése jelezte, hogy hajnali 00,00 óra és 01,00 óra között, a Goldajevka és Gyevica községek közti erdő horhosban – a magyar 35/III. zászlóalj védőállásai előtt – mintegy három lövészszázadnyi szovjet erőt figyeltek meg, melyek feltehetően harc-felderítési feladattal közelítették meg a magyar védelem drótkadályait. Miután a 4. gyalogezred közép-ső arcvonalszakaszán, a 4/III. zászlóalj (pk.: Cicatricis Miklós őrnagy) jobb szárnya előtt is ellenséges mozgást észleltek, a hadosztályparancsnok utasította a 4. gyalogezred parancsnokát, Csoknyai Pál ezredest (Bolgjirevka), hogy az ezred több ponton indítson meg harc-felderítő vállalkozásokat fogolyszerzés – illetve adatok szerzése – céljából.³⁶ A kora reggeli órákban a 4/I. zászlóaljjal (pk.: Kosztka Vilmos szdos.) szemben, a 66-os erdőnél is ellenséges mozgást figyeltek meg. A hadosztályparancsnok utasítására a 7/I. tábori tűzérosztály (pk.: Lugossy László szdos.) 7/2., 7/3. és 7/6. tábori ágyú ütegei, valamint a Denzinger alezredes parancsnoksága alatt álló német tüzércsoport: a 248/3. és 248/4. ütegei, továbbá a 861/2. nehéz mozsárüteg összefogott tűzcsapásokkal szétszórták a szovjet csapatok gyülekezéseit.³⁷ Délelőtt 09 órakor Szabó László vezérőrnagy hadosztályparancsnok látogatást tett a 4. gyalogezred bolgjirevkai harcálláspontján, s tájékozódott az ezred műszaki munkáinak helyzetéről, a hősáncok és harcokcsiakadályok építése ügyében.

A nap folyamán a IV. hadtest parancsnoksága (pk.: Heszlényi József altábornagy, harcálláspontja: Szubnoje) közölte a 7. könnyű hadosztály parancsnokával, hogy a hadtestnek alárendelt német 190. rohamlővegosztályt a hadosztály alárendeltségébe utalja. A rohamlővegek – 23 db rohamlőveg 75 mm-es hosszúcsövű ágyúval és egy rohamlőveg 75 mm-es rövidcsövű ágyúval – Prilepiben állnak készenlétben. Ezért a hadosztály légvédelmi tűzérzésének bizonyos átcsoportosítására volt szükség. A 7.

gépvoztatású légvédelmi gépágyú-
 üteg (pk.: Fiáth Pál fdgy.) egy 40
 mm-es gépágyúját Gyevica É-ről Pes-
 kovatkára, egy lövegét pedig a 160.2
 háromszögelési pont körzetéből a
 Peskovatka melletti Szoldatszkoje
 községbe rendelték tüzelőállásba. A
 7. könnyű hadosztály parancsnoká-
 nak helyzetjelentése szerint mind az
 ő, mind a csapatok hangulata bizako-
 dóvá vált a német rohamlövogosztály
 közeledtének hírére: „Egy ilyen egy-
 ség segítségével az orosz támadás már
 csírájában elfojtható!” A jelentés sze-
 rint az esti órákban – a rossz látási
 viszonyok ellenére – szórványos és
 kölcsönös tüzéségi tűz bontakozott
 ki. Uriv közepén – a veszprémi
 4/III. zászlóalj állásai előtt – újra egy
 kb. 25 főnyi szovjet harcfelderítő
 csoport mozgását figyelték meg, me-
 lyet a saját tüzéségi tűz visszavonu-
 lásra kényszerített. Estére a IV. had-
 test parancsnokság újabb utasítást
 küldött a 7. könnyű hadosztály pa-
 rancsnokságának: a Prilepiben össz-
 pontosított és ott erősítési munká-
 kon (hősáncok építésén) dolgozó
 veszprémi 34/III. zászlóaljat (pk.:
 Balogh Ernő főhadnagy) a községi
 5/III. zászlóalj (pk.: László alezre-
 des) 7., 8. és 9. századaival kell le-
 cserélni. A IV. hadtest parancsnok-
 sága javaslatot tett arra nézve, hogy
 a súlyosan leharcolt 34/III. zászló-
 aljat szállítsák vissza Magyarorszá-
 ra. A hazaszállítás előtt azonban a
 34/III. zászlóalj adjon át bizonyos
 számú tisztet és legénységet veszpré-
 mi testvérzászlóaljának, a 4/III.
 zászlóaljnak.

A IV. hadtest parancsnoksága azt
 javasolta, hogy az 5/III. zászlóaljat
 osszák szét a 4. és 35. gyalogezred
 között. A hadosztályparancsnok
 azonban azon az állásponton volt,
 hogy harcászatiilag a zászlóalj együ-
 tartása lenne a célszerűbb. Egyidejű-
 leg a hadosztályparancsnok megismé-
 telte parancsát a reteszállások foko-
 zott kiépítésére. Különösen a 160.2
 háromszögelési pont körzetében, va-
 lamint a „Jaryw-Riegel”, az urivi re-
 teszállás déli szakaszán volt sürgős
 a védelmi állások kiépítése. Hang-
 súlyozta azt is, hogy az új állások
 építésénél fordítsanak gondot arra,
 hogy azok fűthetők legyenek. A
 harcokcsiveszélyes irányokban pedig
 folytatni kellett a – 4 m széles és
 2 m magas – hófalak építését. Ugyan-
 is a hirtelen megenyhült időjárás és
 esőzés hatására a harcokcsielhárító
 hófalak több helyen olvadtak és meg-
 roskadtak.³⁸

Január 2-án az időjárás tovább
 enyhült, erős olvadás lépett fel. A
 harcokcsiakadályt képező hófalak
 számos helyen megroskadtak, az utak
 pedig a gépkocsik számára szinte jár-

hatatlanokká váltak. Hajnali 01 óra-
 kor a IV. hadtest parancsnokságától
 újabb parancs érkezett a 7. könnyű
 hadosztály harcálláspontjára: a 190.
 német rohamlövogosztály mégsem
 kerül a hadosztály alárendeltségébe.
 Ugyanis megalakult a – 2. magyar
 hadsereg parancsnokságának közvet-
 len alárendeltségében – a Cramer-
 csoport (26. és 186. német gyalog-
 os- és 1. magyar páncélos hadosz-
 tályok), a rohamlövogosztály ennek
 alárendeltségébe került, s reggel 08
 órakor meg kellett indulniok Kolbi-
 no felé. „A *Sturmgeschütz Abteilung*
kivonása – írta harcjelentésében Sza-
 bó vezérőrnagy – *fájdalmasan érinti*
a hadosztályparancsnokot, de ezzel
szemben az a tudat, hogy a hadosz-
tály egy orosz támadás esetén a Cra-
mer-csoportra számíthat, megnyug-
vással tölti el!” Miután a rohamlövog-
 osztály nem került a hadosztály sáv-
 jába, a légvédelmi tüzéség átcsop-
 portosítása is elmaradt. Reggel a had-
 osztály harcálláspontján jelentkezett
 az 5/III. zászlóalj segédtisztje és je-
 lentette, hogy az előző este beérkez-
 tek Rosszos községbe, élelmezésük
 nincs, járműveiket vissza kell külden-
 ni. (De. 10 órára a hadosztálypa-
 rancsnokság egy teherautónyi élel-
 met küldött számukra). A nap fo-
 lyamán a 4. gyalogezred sávjában a
 kora reggeli óráktól a szokásos tűz-
 tevékenység zajlott. Dél előtt 10
 órától a 4/I. zászlóalj előtt 3–4 fős
 szovjet harcfelderítő csoportok te-
 vékenykedtek, s a 66-os erdőnél meg-
 jelent egy szovjet harcokcsi. (Mint az
 utólag kiderült, a szovjet harcfe-
 lderítő járőrök megkezdtek a ma-
 gyar aknamezők felszedését, s rob-
 bantásra készítették elő a drótaka-
 dályokat!) A 4/III. és 4/II. zászlóalj
 sávjában a nap folyamán viszonyla-
 gos nyugalom volt. Délután 16.12
 óra körül újra a 4/I. zászlóaljjal szem-
 ben 66-os erdőből hallatszott erős
 motorzúgás. A reggeli órákban egy
 szovjet katona átszökött a 4/I. zász-
 lóalj sávjában. A szökevényt a 4.
 gyalogezred és a 7. k. hadosztály
 parancsnoka egyaránt kihallgatta. A
 katona a szovjet 81/II. zászlóalj 4.
 századának 2. szakaszában szolgált.
 Elmondása szerint zászlóalja 3 lö-
 vész-, egy géppuskás-, egy aknave-
 tős- és egy nehézpuskás századból
 áll, századonként 100–120 ember-
 rel, 6–8 golyószóróval, 6 gránátve-
 tővel, a géppuskásszázad 4 db (zsák-
 mányolt) magyar és 2 db szovjet gép-
 puskával rendelkezik. Még október
 folyamán 700 főnyi utánpótlást kap-
 tak, ezek 60%-a nemzetiségi. A han-
 gulat és az élelmezés jó, s a Donon
 innen csak 6 db T–60-as harcokcsi
 van (6,5 tonnás könnyű harcokcsi,
 egy 20 mm-es löveggel és egy gép-

puskával – Szerző) A többi harcok-
 csi a Dontól K-re várja a Szeljavnoje
 É-ra épülő híd befejezését. Már csak
 20 m hiányzik a cölöpözésnél, a híd-
 nak január 5-re kell elkészülni.
 Ugyanis a Don jege gyenge a harcok-
 csik átkeléséhez. A szovjet támadás
 egyébként január 5–10 között vár-
 ható. A 4. gyalogezred parancsnoka
 a vallomásból arra a véleményre ju-
 tott, hogy vagy nagyobb leváltások,
 vagy támadási előkészületek folynak
 a szovjet oldalon.

Január 2-án a 35. gyalogezred
 (pk.: Vécsey Béla ezredes, harcállás-
 pontja: Gyevica ÉNy 3 km, 158 mp.)
 sávjában is felélénkült a szovjet csap-
 atok harctevékenysége, elsősorban
 a Don K-i térségében, Donice falu
 körül. Az ezredparancsnokság kéré-
 sére a 7/II. tábori tüzeosztály (pk.:
 Kalotay Béla szdos.) 4. ütege (pk.:
 Kapuy László fdgy.) délelőtt 10 óra-
 kor három tüzcsapást lött négy löve-
 géből Donice É-i házaira (ahol egy
 szovjet parancsnokságot véltek fel-
 fedezni). A 4. üteg folytatta tüzcsa-
 pásait: 11.30 órakor a Goldajevka
 ÉNy-ra húzódó szovjet bunkercso-
 portra, 14.30 órakor a Donice D
 erdőnél felderített kb. 500 szovjet
 gyalogosra és sítalpasra mért 15–15
 lövésből álló tüzcsapásokat. Az üteg
 délután is folytatta tevékenységét:
 miután 15.15 órakor egy szovjet zász-
 lóalj gyülekezését figyelték meg a
 Meskó-horhos K-i szarában, 15.50
 órakor két tüzéségi tüzcsapást mért
 a körzetre, mire a mozgás meg-
 szűnt. A szovjet mozgások fe-
 lderítésére az esti órákban a 4. és
 35. gyalogezredek csatlakozásánál,
 a 4/II. zászlóalj (pk.: Hegyem-
 gy László szdos.) harcfelderítő vál-
 lalkozást hajtott végre. A roham-
 járőr – Tóth Péter tizedes vezeté-
 sével – este 20–23 óra között be-
 tört a Goldajevkától É-ra húzódó
 szovjet főellenállási vonalba: két bun-
 kert felrobbantottak, 17 szovjet ka-
 tonát megöltek, két foglyot maguk-
 kal hoztak, saját veszteség nélkül.
 A vállalkozás ideje alatt a szovjet
 csapatok 400 aknagránátot és 100 tü-
 zéségi gránátot lőttek a magyar áll-
 lásokra. A harc zűrzavarában a 35/II.
 zászlóaljtól két magyar katona –
 Oszkó Ferenc és Keresztes István
 honvédek, mindketten frontra ve-
 zényelt fegyencek – átszöktek a
 szovjet csapatokhoz. A szovjet akna-
 vetők elnémitására a 7/4. üteg éj-
 szaka 23 órakor hét lövést adott le a
 goldajevkai szovjet aknavető állások-
 ra. Az eseményről a szovjet források
 is megemlékeztek. A 40. szovjet had-
 sereg jelentése szerint január 3-án haj-
 nali 02 órakor a Goldajevkától észak-
 ra elterülő ligetes erdőből – a magyar
 4/II. zászlóaljtól – egy szakaszerejű

felderítő csoport sikertelen vállalkozást hajtott végre az itt védő szovjet 107. lövészadosztály 516. lövész-eredének peremvonala ellen. A vállalkozással egyidejűleg, ennek közelében – a 160.2 hárp. irányából – egy tizenkét főnyi magyar felderítőcsoport hatolt be ugyancsak az 516. ezred peremvonalaiba. Kézigránátokat dobtk a szovjet állásokba, két szovjet katonát foglyul ejtettek, majd golyószórótűz fedezete alatt visszavonultak védőállásaikba.

Január 3-án délután a IV. hadtest parancsnoka látogatást tett Prilepiben a 7. könnyű hadosztály parancsnokságán. A megbeszélések során jóváhagyta a hadosztályparancsnok által – a csapatoknak kiadott – vonatkozási pontok rendszerét. Ez ugyanis fontos volt a gyors helyzetmeghatározás, a gyors és pontos tűzvezetés érdekében. Heszlányi altábornagy hadtestparancsnok egyúttal elrendelte, hogy a 104. utászszázad elsősorban a védelem mélységében levő repjevkai állásokon dolgozzon, s főleg harcokcsielhárító hótörleszokat építsenek.³⁹

Január 4-én a jó idő tovább tartott: napsütés és jó látási viszonyok voltak, olvadt a hó, s ezért az utak sok helyen járhatatlanná váltak. A délelőtti órákban továbbra is szovjet csapatmozgásokat figyeltek meg a Don keleti partvidékén. Migenovo ÉK és Doniscse D-re két gyalogezredet és egy fogatolt úteget észleltek, melyek Troickojen át Uriv felé tartottak. Délelőtt 10 óra 40 perckor a német 861/2. nehéz mozsárűteg két 210 mm-es lövege öt lövésével szétugrasztotta a szovjet osztagokat. Délután 13–14 óra között újabb másfél szovjet zászlóalj mozgást észlelték a migenovói úton. A magyar 7/II. tüzérsztály azonban 5. ütegevel (pk.: Ratkovics József fdgy.) a goldajevkai szovjet aknavetőállásokat lőtte: hús lövésből álló tűzcsoport mért a magyar védelmet állandóan zavaró szovjet aknavetőkre. Az egésznap szovjet mozgásból a 7. k. hadosztály parancsnoka az alábbi véleményre vonta le: „*Lehet, hogy É felé tolódnak* (ti. a szovjet csapatok) *nagyobb súlyképzés céljából, de az sem kizárt, hogy az egész mozgás megtévesztő jellegű!*” A nap folyamán a német 190. rohamlőveg-osztály végleg eltávozott: Osztrogozsszk felé vonultában átgördültek Kolbinn.⁴⁰

Január 4-én délelőtt különösen erős szovjet tüzérségi- és harcokcsi lövegtűz érte a 4/I. zászlóaljat. Délelőtt 10 órától a 7/II. tüzérsztály tűzcsoportok mért az Uriv DK-i hid körzetére, melyen át igen élénk forgalmat figyeltek meg. Ezt követően

a 7/II. tüzérsztály 4. ütege, valamint a 7/I. tüzérsztály 2., 3. és 6. ütegei (pkok.: Lackner István, Holczschuster Gyula és Schwabbauer Oszkár főhadnagyk) az Uriv és Troickojen közti utat lőtték, a 7/II. tüzérsztály 5. és 7. ütegei (pk.: Czilczkert-Mayr Aurél hdgy.) 36 lövést adtak le a felderített szovjet tüzérségi állásokra. A délután folyamán továbbra is a 4. gyalogezred sávjában zajlottak az események: 14 órától a 4/I. zászlóalj újra erős motorzúgást figyelt meg a 66-os erdő felől. Délután 17.30 órakor három szovjet katona szökött át a 4/II. zászlóaljhoz. Este 20 órakor a szovjet katonák kézigránátokat dobáltak át a 4/II. zászlóalj árkaiba, majd 21 óra körül újabb három szovjet katona szökött át a zászlóaljhoz. A nap folyamán átszökött hat szovjet katonát a 4. gyalogezred parancsnoka, Csoknyai Pál ezredes hallgatta ki. A 40 éven felüli katonák feltűnően közlékenyek voltak: elmondták, hogy Urivban harcokcsik nincsenek, csak két traktor vonul fel- és alá zajkeltés céljából. A szembenálló 516/II. zászlóalj két századból áll, századonként 30–40 fővel. A szeljavnoi híd még mindig nincs kész. Este az ezredparancsnok eligazítást tartott a zászlóaljparancsnokoknak. Elrendelte a drótakadályok ugróaknákkal való el-látását: a 4/II. és 4/III. zászlóaljak 100–100, a 4/I. zászlóalj 140 db ilyen aknát kapott.

A nap folyamán beérkezett az 5/III. zászlóalj a 34/III. zászlóalj leváltására, s megérkezett a 7. tábori tüzérezred új parancsnoka: Ilkey Győző ezredes. Az időjárás a nap folyamán továbbra is enyhe volt: mindenütt olvadt, az utakat víz árasztotta el, s így azok gépkocsik számára járhatatlanná váltak.⁴¹

Január 5-én az időjárás fokozatosan romlott: lassan és fokozatosan hűlt a hőmérséklet, időnként gyenge havazás szállingózott, az utak jegesek és csúszósak voltak. Már a kora hajnali óráktól élénk szovjet mozgás volt észlelhető: a 4/I. zászlóaljnál 02 órától kocsiörgés, ládadobálás, kiabálás hallatszott, majd 02.13 órától újra motorzúgást hallottak a 66-os erdő felől. Hajnali 03 órakor a 4/III. zászlóaljnál 10–15 szovjet harcfelderítő közelítette meg a drótakadályokat, s csak a magyar csapatok gyalogsági- és tüzérségi tűzére vonultak vissza. Délelőtt 09:10 órakor a Davidovkától vezető vasútvonalon (Uriv erősen K-re) a magyar felderítés egy vasúti szerelvényt figyelt meg, melyen 13 db harcokcsi szállítottak. A délelőtt folyamán a 35/II. zászlóalj (pk.: Bokor László alezredes) Goldajevkánál harcfelderítő vállalkozást hajtatott végre: a ro-

hamjárörök egy szovjet bunkert felrobbantottak és zsákmányoltak egy gránátvetőt. Az események nyomán az egész vonalon élénk aknavető és tüzérségi párharc alakult ki. A déli óráktól Urivtól ÉK-re élénk szovjet mozgást figyeltek meg a Don jegén át. Észlelhető volt, hogy gépkocsikkal nem tudtak átjönni, azok a K-i parton maradtak. A délután folyamán egy német származású ukrán katona szökött át. Szabó vezérőrnagy hallgatta ki a németül jól beszélő katonát, aki közölte, hogy ő a 621. önálló nehéz tüzérezred felderítő-osztályához tartozik, tegnap érkeztek 600 fővel Szeljavnojéba, a tüzérezred még útban van. A hadosztályparancsnok kérdésére ő is azt vallotta, hogy a hídfőben mindössze hat T-60-as könnyű harcokcsiról tud. A szovjet szökevények minden valószínűség szerint tudatosan félrevezető adatokat közöltek a magyar parancsnokságokkal. Ugyanis a szovjet forrásokból tudjuk, hogy a szovjet 116. harcokcsidandár január 4-én érkezett be a szeljavnojei hídfőbe, a Ticsiha D 1 km-re levő erdőbe: 21 db KV-1. (47 tonna, 76 mm-es ágyú, 3 géppuska) és 26 db T-70-es harcokcsival (13 tonna, 45 mm-es ágyú és egy géppuska – Szerző).

A nap folyamán hadosztályparancsnoki megbeszélés folytatódott Prilepiben: itt újra elrendelték az ezredék és zászlóaljak számára a harcokcsiakadályokat képező hófalak építését. A zászlóaljparancsnokok utasítást kaptak, hogy századonként 1–2 embert ki kell képezni aknatelepítésre és felszedésre, robbantásokra. A tanfolyamra tíz napot adtak. Sietteték az urivi-tereszállás („Jaryw-Riegel”) építését, a drótakadályokat a beérkező 5/III. zászlóaljnak kellett elkészíteni január 8-tól. A „Jaryw-Riegel” kiépítésére a német Todt-szervezet kapott utasítást kb. ötezer orosz polgári munkaerővel, melyet a tervek szerint 14 napos váltással foglalkoztattak volna. (Soha nem valószínű!) Szabó László vezérőrnagy, hadosztályparancsnok a nap végén összefoglalta tapasztalatait: „*Összbenyomás: az ellenség arcvonalainkra mindenütt belötte magát, és ahol lehetett, kitapogatta arcvonalunkat. Részai támadáshoz előretolva. Ezek és egyéb jelek arra mutatnak, hogy támadás készül!*”⁴²

Január 6-án folytatódott a lehűlés, a hőmérséklet elérte a –11 C fokot, heves szélviharok tomboltak és esett a hó, az utak a gépkocsik számára nehezen voltak járhatóak. Már a kora hajnali órákban, 02.15 órakor szovjet harcfelderítő csoportok közelítették meg a 4/II. zászlóalj drótakadályait (azaz: folytatódott az ak-

nazarak felszedése és a drótakadályok robbantásra való előkészítése!) A magyar tüzéség csak a délutáni órákra lépett akcióba: 14.45 órától a 7/II. tüzéosztály mindhárom üteggel osztálytüzet lőtt az urivi híd előtti körzetre, ahol egy kb. 200–250 főnyi szovjet egység csoportosulását figyelték meg. Délután 15 órától a Dontól K-re összpontosított szovjet 25. gárda lövész- és 107. lövészadosztályok tüzésége igen erős akcióba kezdett, s tüzcsapásokkal árasztotta el a 4. gyalogezred egész védelmi rendszerét. Komolyabb veszteség csak a 4/I. zászlóaljra érte: egy bunkert telitalálat ért (hét katonára megsebesült), s egy katonát szovjet mesterlövész lőtt le. Miután a szovjet tüzéség elhallgatott, akcióba lépett a 7. tábori tüzérezred mindkét osztálya: 16.30 órától, majd 17 órától a Szeljavnoje É-ra, 18 órától a 66-os erdőnél és attól É-ra, 18.30 órától a 66-os erdőtől D-re felderített szovjet ütegállásokra mértek tüzcsapásokat. Este 21 óra 15 perctől 45 percig a 7/II. tüzéosztály három ütege szórta végig tüzcsapásaival az Uriv É-tól a keleti templomig húzódó házsort.

A nap folyamán a 7. k. hadosztály parancsnoka megbeszélést folytatott a IV. hadtest tüzéségi parancsnokával, Lehoczky őrnaggyal: kidolgozták az ún. „Berlin tüzterv” célpontjait. A tervek szerint – az É-i szomszéd 20. és a D-i szomszéd 13. könnyű hadosztályok tüzérezredeinek bevonásával – a legérzékenyebb pontokra 14 saját üteg összefogott tüze is lehetségessé vált ezzel. A délelőtti nagy tüzéségi akció súlyos problémákkal járt: a 7/II. tüzéosztály 7/2. ütegnél az utolsó bevethető löveget is csőrobbanás érte. Mivel az üteg így lövegek nélkül maradt, s pótlásra semmi remény nem volt, a 35. gyalogezred parancsot kapott, hogy az oldalazásra beállított ezredközvetlen ágyús üteg 4 db 5/8.M. 80 mm-es tábori ágyúja közül kettőt adjon át a 7/2. ütegeknek. A nap folyamán mindenütt folytatódott az állásrövidítési munkák. A 4. gyalogezred – lóállományának kímélése végett – három napra kapott egy tehergépkocsit az állásrövidítéshez szükséges faanyag szállítására. A hadosztályparancsnokság távmondásban közölte a IV. hadtestparancsnoksággal: az erődítésekhez műszaki anyag rendelkezésükre áll, de műszaki szakereire (utászokra, árkászokra) szükség van, mivel a gyalogezrednek árkász századai „a veszteségek következtében igen gyengék és fáradtak a szinte éjjel-nappali bevetés következtében (aknafelszedés és telepítés, hó és egyéb változó viszonyok miatt akna átrakás, mű-

szaki munkában munkavezetők, stb.) . . . Az állásokra eső majdnem állandónak nevezhető nehéz aknavető és tüzéségi tűz több szakaszon teljesen tönkretette az állásokat. Gyors kiépítésükre a rendelkezésre álló erő nem képes. Szükségesnek tartom még egy utász vagy árkász század alárendelését.” Az állások erődítési munkái mellett, a IV. hadtest közvetlen IV. utász-zászlóalj 1. századának egyik szakasza a nap folyamán megkezdte a – 7. könnyű hadosztály D-i sávhátárát képező – Potudany folyón (Szoldatskoje falunál) három jégátjáró építését. Ugyanis egy szovjet támadás esetén csak így volt lehetséges erők átcsoportosítása a D-i szomszéd kecskeméti 13. könnyű hadosztálytól. A várható harcok miatt a nap folyamán a 7. tábori tüzérezred parancsot kapott, hogy összes lövegeit fessék fehérre álcázás végett. Az egésznapos szovjet mozgás hatására a 7. k. ho. parancsnoka az alábbi véleményét alakította ki: „*Benyomás 16 órakor: Uriv, Szeljavnoje, 3-as erdő területére egy új (szovjet) gyaloghadosztály és tüzéség érkezett, mely valószínűleg az É-i szárnyunk irányába akar támadni. Támadással legközelebb a január 7-ről 8-ára virradó éjjel számol a hadosztályparancsnok.*” A magyar felderítés helyesen értékelt: valóban a már itt harcoló 25. gárda lövészadosztály és 107. lövészadosztály mögé – majd a két hadosztály közé – beérkezett és felvonult a szovjet 340. lövészadosztály, a 839. tartalék tüzérezreddel. A nap végén a 7. k. ho. parancsnoka – a IV. hadtest parancsnoka által december 28-án kiadott kérdőívekre – megküldte a válaszokat: a csapatok alultápláltak, fásultak, helyenként félelemkiérett lett úrrá, mind az a gyéngén kiépített védelmi állások miatt van. Ez különösen vonatkozik a 4. gyalogezred urivi állásaira. A nap folyamán beérkezett a 4. gyalogezred 1., 2. és 3. menetszázada (pkok.: Vidaházy István százados, Esső Zoltán t. hadnagy, Harmath Ferenc t. fdgy.) A 35. gyalogezred 1., 2. és 3. menetszázadairól semmi hír nem volt.^{4,3}

Január 7-én újra enyhült az időjárás: borult volt az ég, a hőmérséklet –5 C fokra emelkedett, gyenge havazás volt, az utak gépkocsikkal járhatóak voltak. Már a kora hajnali óráktól folytatódott a szovjet csapatok – elsősorban a 107. lövészadosztály 516. és 522. ezredeinek – harcfelderítése a 4. és 35. gyalogezred csatlakozásánál. Hajnali 00.15 órakor a 35. gyalogezred kérésére a 7/II. tüzéosztály mindhárom üteggel tüzcsapást mért a goldajevkai

szovjet aknavető állásokra, honnét szinte szakadatlanul lőtték a magyar vonalakat. Ezt követően, 02.30 órától a 4/II. zászlóalj előtt É felé távolodó motorzúgás hallatszott, s ezzel egyidejűleg a zászlóalj jobb szárnyának drótakadályai előtt 10–15 szovjet felderítő tevékenykedett. Rövidesen ettől É-ra további 25–30 szovjet felderítő jelent meg. A tűzharc során a 4/II. zászlóaljnál egy ember megsebesült. A délelőtti folyamán újra az urivi híd körzetében figyelték meg erős szovjet felvonulást: 13 magyar üteg tüzcsapása zúdult a szovjet csapatokra a „Berlin tüzterv” szerint. Délelőtti 10 órától a 7. k. hadosztály sávjában levő teljes magyar és német tüzéség tevékenykedett a „Berlin tüzterv” szerint, illetve annak alapján. Elsőnek a szeljavnojei templom körzetét lőtték, majd 10.30 órától az urivi híd Ny-i hídfőjét, 11.30 órától a Goldajevka DDN gyümölcsösben levő szovjet aknavető állásokat ágyúzták. A szovjet 25. gárda lövészadosztály tüzésége viszonzta a tüzet, s 12 órakor a 4/I. zászlóalj egy 36.M. 37 mm-es páncéltörő ágyúját telitalálat semmisítette meg.

Délután 17 órára beérkezett Bolgyirevkára a 4. gyalogezred három menetszázada – fegyver nélkül, mindössze néhány puskával. Két menetszázadot a szomszédos Dubovoj faluban, egy menetszázadot Bolgyirevka faluban és a falutól Ny-ra levő malomban szállásoltak el. Megérkezett a 7/II. zászlóalj is (pk.: Bagi százados), melyet Jezdocsnaja faluban szállásoltak el. Ugyancsak a nap folyamán befejeződött a veszprémi 34/III. zászlóalj leváltása is, s a 7. k. hadosztály védelmi övezetében érkezett az 5/III. zászlóalj 26 tiszttel, 702 főnyi legénységgel és 584 db puskával. A tüzerő fokozására a távozó 34/III. zászlóaljtól átvették 1 db géppuskát, 3 db golyószórót és 1 db gránátvetőt. A zászlóalj 5/7. századát (pk.: Füstös fdgy.) a 4. gyalogezred sávjában, a 160.2 hárp-tól Ny-ra kiépített 3. sz. reteszállásba irányították. Az 5/8. századot a 35. gyalogezredhez vezényelték a Gyevicától Ny-ra épülő reteszállásba, az 5/9. század pedig a 35. gyalogezredtől Ny-ra húzódó „Jaryw-Riegel”-be, az urivi reteszállásban foglalt védőállásba.

A nap folyamán magasszintű parancsnoki szemlék zajlottak le: Heszlényi altábornagy szemlét tartott a 35/II. zászlóaljnál, Szabó László vezérőrnagy, a 7. k. ho. parancsnoka viszont a peskovatka-i páncéltörő tanfolyamot és a 7/II. tüzéosztályt szemlélte meg; mindkét helyen mintaszerű és lelkiismeretes munkát tapasztalt.

Ünnepi események zajlottak le Kolbinóban, a IV. hadtest és a 7. k. hadosztály hátsó területein: a magyar csapatok és az orosz lakosság megünnepelték a görögkeleti „orosz karácsonyt”. A magyar parancsnokság kiosztatta ajándékait a faluban maradt orosz lakosságnak: az asszonyok és a gyermekek cukrot, a férfiak alkoholt és cigarettát, a falusi bírók 1–1 kg sót, a helyi lakosságból toborzott „rendőrök” pedig fél–fél kilogram sót kaptak ajándékba.

Este Csoknyai Pál ezredes tájékoztatót tartott a 4. gyalogezred zászlóaljparancsnokai számára. Kifejtette, hogy egyelőre nem világos előtte a szovjet csapatok szándéka. A bizonytalanságot feltehetően a 2. magyar hadsereg vezérkari főnökének január 7-i helyzetmegítélése váltotta ki, amely szerint: „... Az ellenségnek a magyar hadsereg ellen forduló

támadó ereje valószínűleg a Szosznától D-re levő szakaszt (azaz a hadsereg D-i szárnyát képező miskolci VII. hadtestet – Szerző) fogja találni, és a Jaryw-i (urivi) hídfőből csupán ennek részei működnek... E közlés után tájékoztattam Winter ezredet, hogy mi a közeljövőben Uriv és Szvoboda, valamint attól DK-re levő területen erős, helyi jellegű támadással számolunk.” Valójában erre az időre – 1943. január 7-én 18 órára a szovjet 40. hadsereg főerei befejezték felvonulásukat a támadáshoz:

Anaskino–Hvorosztan faluk körzetében: 253. lövészdandár,
Titcsiha és erdő attól Ny-ra: 141. lövészhadosztály, 116. harckocsidandár, Titcsiha, Hvorosztan,
Szeljavnoje: 10. tüzérhadosztály,
76. ágyús- és 4. páncéltörő tüzérezred, Hvorosztan, Szeljavnoje,

4. ábra. Német gyalogság és harckocsik a Donnán.

Maskino: 5. légvédelmi tüzérezred, Davidovka: 493. és 494. aknavető ezredek,

187 mp., Szeljavnoje, Urivo–Pokrovszkoje: 25. gárda lövészhadosztály,

Davidovka–Drakino: 36. gárda aknavetőezred,

Pokrovszkijj Miginyevo, Maskino: 340. lövészhadosztály,

Hvorosztan, Bogyejevo, Maskino: 595. páncéltörő tüzérezred,

Troickoje, Doniscse, Zadonszkij: 107. lövészhadosztály.

Felvonulóban volt (és január 10-re érkezett be): a 340. lövészhadosztály sávjába a 150. harckocsidandár, a 107. lövészhadosztály sávjába a 86. harckocsidandár.⁴⁴

Január 8-án az időjárásban viszonylagos javulás volt tapasztalható: borult volt az ég, a hőmérséklet –6 C fok volt, havazott, az utak nehezen voltak járhatók. A nap folyamán a szovjet 25. gárda lövészhadosztály sávjában, illetve attól D-re a 340. lövészhadosztály arcvonalán volt a legélénkebb a szovjet csapatok tevékenysége. A 4/I. zászlóaljnál kora reggel, 06.14 órakor a 66-os erdő D-i körzetéből motorok zúgása és kutyaugatás hallatszott, s megfigyelhető volt, hogy 5–6 fős csoportok mozognak Uriv felé. A 7/II. tüzérosztály megfigyelői 06.40 órakor egy szovjet zászlóalj átvonulását észlelték Urivba. Ezért az 5. és 7. ütegek tűzcsepásokat mértek az urivi híd körzetére. A szovjet mozgás 11 óra körül erősödött, ezért a 4. üteg 27, az 5. üteg 36 és a 7. üteg 28 lövést lőtt ki. A délelőtt folyamán a szovjet tüzérség is akcióba lépett, s elsősorban a 4/I. zászlóalj főellenállási vonalát lőtte. Egy magyar bunker találatot kapott és bedőlt: két katona megsebesült és tönkrement egy zsákmányolt szovjet páncéltörő-puska. A nap folyamán a szovjet 291. csatarepülő-hadosztály kötelékei hat ízben támadták a 4. gyalogezred állásrendszerét. Délután – miközben 15.05 órakor egy saját felderítő repülőgép húzott el a magyar állások fellett É-ről D-i irányba – a szovjet tüzérség tűzcsepásainak fedezete alatt egy tíz főnyi szovjet felderítőcsoport megközelítette a 4/III. zászlóalj drótakadályait: két gyújtópalackot dobta be az árkokba, ahol tűz támadt. Közben ÉK-ről, az urivi templomok irányából 10–15 főnyi hóköpenyes csoportok mozogtak. Ugyancsak délután 15 óra körül a 7/II. tüzérosztály figyelői észlelték,

hogy a szovjet katonák szánokon el-
esett társaikat szállítják el Urivból. A
délutáni tüzérségi párharc alatt, a
szovjet tüzérség röplapokat lőtt át a
4. gyalogezred állásaiba, melyekben a
Kárpátok védelmére és az engedelmesség
megtagadására szólították fel az első
vonalban harcoló magyar katonákat,
mivel ellenkező esetben „... a teljes
megsemmisülés vár rájuk!” A délután
folyamán a 7/7. ütegnél két szovjet
katona szökött át. Elmondták, hogy a
199. önálló zászlóaljból valók, mely az
Urivtól D-re levő erdőben gyülekeznek,
s közelükben van a 199. hadsereg-közvet-
len géppisztolyos-zászlóalj is. Közöl-
ték azt is, hogy a Troickoje K-re levő
erdőben két löveg van, s a napokban
a magyar tüzérség szétlőtte a sűrű-
tőszlopukat, s ezért naponta csak
egy karéj kenyert kapnak a katonák.
Azt is elmondták, hogy a szovjet
csapatok támadásra készen állnak.
A fenyegető hírek hallatára a 35/I.
zászlóalj parancsot kapott arra, hogy
éjszaka hajtsanak végre erőszakos
harcfelderítést. A harcfelderítő járőr
(Bondor Vilmos fgy. parancsnoksága
alatt) éjszaka 23.30 órától (január
9-én 00.10 óráig) elérte a szovjet
peremvonalat: három fedezéket
felrobbantottak, majd közelharcra
került sor, s a járőr két saját halottal
és két sebesülttel tért vissza. A vál-
lalkozást a 7/II. tüzérsztály támo-
gatta mindhárom ütegenek tüzcsa-
paival.

A nap folyamán beérkezett Gorki
faluba a 35. gyalogezred 1. és 2. me-
netszázada (századonként 5 tiszttel,
valamint 30–30 puskával. Január 8-
án befejeződött a páncélromboló tan-
folyam is: ezzel a szervezetszerű
páncélromboló-rajok mellett további
81 páncélromboló-raj állt a csapa-
tok rendelkezésére ellenséges harc-
kocsitámadás esetére. A fokozódó
erődítési munkákra a 35. gyalogez-
redhez érkezett a 103/1. és 150/3.
zsidó munkásszázad, a 4. gyalogez-
redhez vonult a 452. különleges-, a
109/13. és 108/30. zsidó munkás-
század, valamint a IV. hadtestköz-
vetlen utászászlóalj több egysége. A
4/I. zászlóalj sávjába érkezett a IV/1.
utászszázad (pk.: Szász Ottó szdos.)
1. szakasza 36 emberrel (pk.: Vég-
vári Lajos zls.), hogy ott bomba-
biztos segélyhelyet építsenek, illet-
ve kijavítsák a drótakadályokat, és
beélesítsenek 30 db német faaknát.

A nap végére a 7. k. hadosztály
parancsnoka megállapította: „*Benyo-
más: az összes jelek a támadást Uriv-
nál valószínűvé teszik!*” Ez volt a fel-
sőbb német vezetés véleménye is: ja-
nuár 8-án este a „B” hadseregcsoport
utasította Cramer vezérőrnagyot,
hogy egy urivi szovjet támadás ese-

tén ott vesse be a német 186. gyalog-
hadosztály 2/3-ad részét és az 559.
páncélvadász-osztályt.^{4,5}

Január 9-én a hőmérséklet erősen
süllyedt: –15 C fokot mértek, hely-
enként havazott. A szembenálló
szovjet csapatok mozgása tovább
folytatódott. A 4/I. zászlóalj szem-
ben 04–10 óra között meg-megis-
mélődő harcokosi zúgás hallatszott.
Egyidejűleg a 4/III. zászlóalj is jelen-
tette, hogy Urivban erős szovjet csa-
patfelvonulás van folyamatban. Dél-
előtt német kötelékek bombázták az
Uriv felé vezető utakat, a Troickoje
DNy-i erdőt, Uriv ÉK-i részét és az
onnan É-ra húzódó horholt. A rep-
ülőgépek távozása után folytatódott
a szovjet harcfelderítők tevékenysé-
ge: 10.15 órától újra röpcédulákat
lőtték át a 4/III. zászlóalj állásaiba,
majd újabb két gyújtópalackot dob-
tak át az árkokba. Dél előtt 10 óra
45 perctől a 7/I. tüzérsztály 7. üte-
ge 13 lövést adott le az Urivban fel-
derített célpontokra, majd 11 órától
a 7. tábori tüzérezred mindkét osz-
tálya és a német 861/2. nehéz mo-
zsárüteg összpontosított tüzcsapások-
kal lőtte az urivi híd D-i hídfőjének
körzetét. Délután fokozódott a köl-
csönös tüzérségi párbaj: 14.08 órától
a 4/I. zászlóalj jobb szárnyának állá-
saira beásott szovjet harcokosok ágyú-
tüze zúdult. Saját tüzérség viszonz-
ta a tüzet, s egy harcokosit valószí-
nűleg találat ért. Délután 15 órakor
a 4/III. zászlóalj árkaiba újra három
gyújtópalackot dobta át. (Egyik
nem robbant fel, ezt a hadtesttörzs-
höz vitték tanulmányozás céljából).
A szovjet tüzérségi tűz sok esetben
megállapíthatóan belövés jellegű volt:
három 122 mm-es üteg a 160.2 hárp-
ra lőtte be magát. A figyelő-üteg be-
mérte tüzelőállásaikat: Miginevo–Bo-
dajevka Ny 2 km és az urivi híd in-
nenső partján. Az utóbbinál és attól
ÉK-re aknavetőket és beásott harc-
kocsikat is észleltek. Az É-i szoms-
zéd egri 20. könnyű hadosztály

5. ábra. Magyar csapatok felvonulása a
doni-fronton. (1943 január). Hadtörténeti
Múzeum gyűjteményéből.

parancsnoksága közölte, hogy újon-
nan beérkezett – 20 vagy 21 cm-es
– szovjet nehéz tüzérség beérkezését
észleltek, s megfigyeltek kb. 120
szovjet harcokosit, egy kb. 1200 fő-
nyi sícsapatot, valamint egy teljes
szovjet hadosztályt a Don-könyök-
ben levő erdő (ticsihai erdő) térségé-
ben. A szovjet adatok is megerősítik,
hogy január 9–10-én Szeljavnojéba
beérkezett a szovjet 150. harcokosi-
dandár 43 harcokocival, s a Zadonsz-
kij-tanyára a 86. harcokosidandár 42
harcokocival.

A nap folyamán Jány Gusztáv ve-
zérezredes, hadseregpáncsnok
szemlélt tartott a 4. gyalogezred törz-
sénél Bolgyirevkán, majd megszem-
lélte Gyevicinán a 35. gyalogezred ál-
lásait. A 7. k. hadosztály parancsno-
ka közölte a hadseregpáncsnokkal,
hogy a 35/I. zászlóalj éjszakai vállal-
kozásának megállapítása szerint Do-
niscsától ÉNy-ra nagyerejű ellensé-
ges csapatok gyülekeznek, készült-
ségi fokuk magas. Ezért nem ért
egyet a IV. hadtestparancsnokság
124/IV. hadt. 1. a. 43. I. 9. sz. megál-
lapításával, mely szerint: „*A velünk
szembenálló ellenség ereje kisebb a
miénknél!*” Véleménye szerint ennek
az ellenkezője az igaz, s az ellenség-
hez folyamatosan erősítések érke-
nek. Ezért javasolta, hogy a hadosz-
tályon belül alakítsanak ki egy pán-
célromboló tartalékot. A 4. gyalog-
ezredhez beérkezett három menet-
század gyors kiképzéséhez pedig a
IV. hadtest tartalékát képező 7.
„Villám” század adjon tiszteket.
(Pk.: Koppány Béla őrnagy, alpar-
ancsnokok: Walter Nándor ht. fgy.,
Fazekas Sándor t. hdgy., Orbán
László t.zls.) Aggodalmát fejezte ki
azért is, mivel a 4. gyalogezred há-

rom zászlóaljának és az 5/7. századnak együttes harcoló létszáma összesen 640 katonára. Aggasztónak tartotta azt is, hogy az urivi-reteszállásnak Bolgyirevka előtti harcocsielhárító árkainak építéséhez még csak a német Todt-szervezet szállásnévelői érkeztek meg, s a beígért 5000 orosz polgári munkaerő sehol! A nap végén a 7. k. hadosztály parancsnoka az alábbi véleményét rögzítette: „*Benyomás: 3-as erdő, Uriv, Goldajevka területén támadásra készülnek! Súly: urivi híd, 160,2 hárp. és onnan felsodritás vagy ÉNy vagy DNy felé!*”⁴⁶

Január 10-én szeles-hideg idő volt, –15 C fok hőmérséklettel, szórványosan havazott, az utak gépkocsival járhatóak voltak. Itt kell megjegyeznünk, hogy a szovjet adatok szerint a magyar vezetés – utólagos jelentéseiben – eltúlozta a hideg nagyságát, hogy ezzel a bekövetkezett katasztrófa felelősségét csökkentse. A továbbiakban a magyar parancsnokságok által közölt hőmérsékleti adatok mellett közöljük a 40. szovjet hadsereg adatait is, mely szerint január 10-én is csak –7 és –9 C fok volt a hideg.

A január 10-re forduló éjszaka és a hajnali órákban szórványos szovjet tüzérségi tűz érte a 4. gyalogezred állásait a 3-as erdőnél, Urivnál és Goldajevkánál, s ezzel egyidejűleg raj és szakaszerejű szovjet harcfelderítő csoportok folytatták előkészítő munkájukat a magyar védelmi állások előtt. A magyar védelem tüze több ponton hátrálásra kényszerítette a szovjet csoportokat, a legeredményesebben a goldajevkai templomtól ÉK-re 300 m-re közelítették meg a szovjet harcfelderítők a 4/II. zászlóalj drótkadályait. A tűzharc során saját veszteség nem volt. A rossz látási viszonyok miatt a szovjet tüzérség is csak belövéseket végzett: 12–13 óra között egy szovjet közepes üteg lőtte be magát a 4/I. zászlóalj első vonalaira, elsősorban a 160.2 hárp körzetére. A szórványos belövések a sötétség beálltaig eltartottak. A rossz látási viszonyok miatt a saját tüzérség is szórványosan lőtt: a 7/7. üteg Troickoje K-re lőtt néhány zavaró lövést. Késő délután és este a kölcsönös tüzérségi tűz felélénkült: 18 órától erős szovjet aknavető tűz bontakozott ki, majd 19 órától saját tüzérségi tűzcsapások zúdultak a feltételezett szovjet gyülekezési és felvonulási körzetekre. Este 22 óra előtt a 4. gyalogezred zászlóaljai jelezték: a 66-os erdőnél és Urivnál tovább tart az ellenséges csapatok gyülekezése, különösen erős gépkocsiforgalmat figyeltek meg. A 4. gyalogezred parancsnoka egyértelműen kijelentette: az ellenség támadáshoz gyülekezik! Ezért este 22 óra-

kor a 7/II. tüzérosztály mindhárom ütegből tűzcsapásokkal lőtt az urivi híd körzetére. A 7/II. tüzérosztály 3. és 6. ütegei is belőtték magukat a 7. k. hadosztálynak alárendelt – és annak É-i védelmi sávját képező – német 429. gránátoszred (pk.: Spoida alezredes, Novo-Uzspenka) főellenállási vonala előtti zárótűzkörletekre. Ugyanis a német ezred egyik zászlóaljának parancsnoka jelentette, hogy a 185.6 hárp-nál megfigyelték: a szovjet csapatok saját árkakon át hidakat fektettek le, nyilván a támadásra induló harcocsik átkelése céljából. Megfigyelték még, hogy az útjelző póznák kitűzése és a póznákra akasztott szalmacsomók is a támadó szovjet harcocsik számára szolgáló irányjelzésül. A szovjet adatokból ismert, hogy még január 10-én is folyamatban volt a 340. lövészhadosztály sávjában a 150. és 107. lövészhadosztály arcvonalszakaszán a 86. harcocsidandárok felvonulása. Ennek jele volt, hogy a délutáni órákban az urivi hídfőből, illetve az attól D-re elterülő erdőből zeneszó, éneklés és erős motorzúgás volt hallható. Az egyre fenyegetőbb szovjet áttörési veszély miatt a 7. könnyű hadosztály parancsnoka elrendelte, hogy a hadosztály védelmének mélységi övében is jelöljenek ki vonatkozási pontokat a saját tüzérség és csapatok részére. A délután folyamán Szabó vezérőrnagy hadosztályparancsnok újabb értesítést kapott, hogy másnap, 11-én várható a német Todt-szervezet 100 emberének és kb. 1500 orosz munkásnak a beérkezése Kolbinóba, hogy megkezdjék végre a „Jaryw-Riegel”, az urivi reteszállás harcocsielhárító árkainak építését.⁴⁷ Az egyre nagyobb erővel gyülekező szovjet erők ellen január 10-én – a rosszosi repülőtérről – harcbavetették a magyar 1/1. vadászrepülő-század négy géppárját (nyolc Messerschmitt Me-109 F4B típusú vadászrepülőgépet) –, melyek vadászbombázó támadásokat hajtottak végre a Don keleti partvidékén, Urivnál és Korotojoknál gyülekező szovjet erők ellen. A hadsereg vezérkari főnök helyzetmegítélése 43. január 10-én szerint: „... a Jaryw-i (urivi) hídfőben levő ellenséges támadás már nem várat sokáig magára, és könnyen lehetséges, hogy már holnap reggel megindul. Ezt az időpontot több hadifogoly és szökevény vallomása is megerősíti (...) Fenti benyomásnak megfelelően felkértük a Flieger Kampfgruppe Don („Don repülő harccsoport – Szerző) parancsnokát, Corten tábornokot, hogy január 11-én reggel, ha az időjárási viszonyok megengedik, a támadáshoz gyülekező esetleg már készenlétben

levő ellenséges erőket a Jaryw-i hídfőben összefogott erőkkel támadja meg és verje szét, mielőtt azok támadásra indulnának.”⁴⁸

Január 11-én a hőmérséklet (a magyar időjárásjelentés szerint) tovább csökkent, s elérte a –28 C fokot (a szovjet adatok szerint –11 és –13 C fok között ingadozott a hőmérséklet). Reggel köd volt, amely délelőtt 09 óra körül felszakadozott, erős szél fújt, s a nap második felében a látási viszonyok javultak.

A január 10-ről 11-re forduló éjszaka – 22 órától 01 óráig – a szovjet 2. légihadserg 208. éjszakai bombázórepülő-hadosztályának kötelékei (a Verh. Tisanka-i repülőterekről) tizenegy bombatámadást hajtottak végre a 7. könnyű hadosztály védelmi állásai és védelmi rendszere ellen: gyújtó és világító bombákat dobtak a magyar tüzérségi állásokra és Bolgyirevka községre. A 7. könnyű hadosztály parancsnokának reggel 06 órakor kiadott helyzetjelentése szerint: „*Benyomás 06 órakor: az ellenség támadási előkészületei tovább folynak. A saját bal szárnyunk (ti. a 4/I. zászlóalj) előtt több harcocsik van!*” Reggel 08 órától – a ködös idő és a rossz látási viszonyok miatt – csak belövés jellegű szovjet tüzérségi tűz érte a 4. gyalogezred főellenállási vonalát. A 4. gyalogezred parancsnoka (harcálláspontja: Bolgyirevka) helyzetjelentésében kijelentette: még mindig nem látja világosan az ellenség szándékát!

Az előző napi tervek alapján – és a kedvezőtlen időjárás ellenére – a 2. magyar repülőhad támadást indítottak a Don-könyökben gyülekező szovjet erők ellen. Az 1/1. vadászrepülő-század négy géppárja (nyolc Me-109 F4B típusú repülőgéppel) és az 5/2. vadászrepülő-század 3 db „Héja” repülőgépe hajtotta végre a légitámadásokat. A szovjet csapatlégvédelem két Me-109-es vadászgépet lelőtt: az egyik égvé lezuhant (pilótája: Pánczél Imre hadnagy életét veszítette), a másik gép saját területen kényszerleszállt.

Az egyre inkább fenyegető szovjet támadás miatt, január 11-én reggel a magyar IV. hadtest alárendeltségébe utalták a német 700. páncélos-csoportot (19 db T-38-as harcocsival és 7 db 75 mm-es hosszűcsövű ágyúval felszerelt rohamlőveggel), de a csoportnak alárendelt páncélos felderítő-század nélkül. A páncélos-csoport a nap folyamán megkezdte felvonulását az Osztrogozsszk, Kolbinó, Szoldatszkoje útvonalon. Ugyancsak a IV. magyar hadtestnek rendelték alá Osztrogozsszkban a német 242. nehéztüzérségi osztagot, a 272., 291. légvédelmi tüzérségi osztagokat, azzal a parancssal,

hogy „... a beérkező alakulatokat haladéktalanul, ütegenként vonja előre (ti. a hadtestparancsnokság – Szerző) a bevetési területre.”

Kovács Gyula vezérőrnagynak, a 2. magyar hadsereg vezérkari főnökének január 11-én lebonyolított telefonbeszélgetése szerint a délután 17 órakor elsőnek beérkező német 272. légvédelmi tüzérsztály felét a 7. könnyű hadosztályhoz vezényelték, ugyanakkor a beérkező nyolc német légvédelmi tüzérsoporból (Flak-Gruppe) – melyek egyenként 2–2 db 88 mm-es légvédelmi ágyúval és 1–2 db 20 mm-es gépágyúval voltak felfegyverezve – ötöt ugyancsak a 7. könnyű hadosztály sávjába, a főellenállási vonal és a „Jaryw-Riegel” közötti területen vezényelték tüzelőállásba.⁴⁹

Január 11-én délelőtt 11 órától – a 7. könnyű hadosztály északi sávjában, a 429. német gránátoszrednél, a német Denzinger-tüzérsoporból alárendelt – magyar 152. gépvontatású nehéz mozsárüteg (pk.: Szücs Ciprián fdgy.) egyetlen 11/16.M. 305 mm-es mozsárágyúja belövési feladatokat hajtott végre. Az ötödik lövésnél a löveg folyadékfője és dugattyúfeje eltört, s ezzel a mozsárágyú véglegesen használhatatlanná vált. A nap folyamán a IV. hadtestközvetlen IV/2. légvédelmi gépágyús-üteg 1. felszakaszának egy 35.M. 40 mm-es gépágyúja a 429. német gránátoszred sávjába – Novo Uszpenka falu É-i kijáratához – érkezett, és ott harcokcsielhárításra rendezkedett be.

A ködös időjárás ellenére a 7/II. tüzérsztály 7/4. ütege reggel 08 óra 30 perctől a szovjet 107. lövészhadosztály 522. lövészezredének a Goldejevkatól K-re levő gyümölcsösökben összpontosított aknavetőállásaira mért tűzcsapásokat, a 7/5. üteg a goldejevka templom körzetére, a 7/7. üteg pedig az urivi híd északi hídfőjére (a két templom körzetére) lőtt több össztüzet, ugyanis egy szovjet lövészzászlóalj felvonulását figyelték meg Troickojéból Urivba, s a két urivi templom körül kilenc szovjet harcokcsit is észleltek. Ezért délelőtt 09 órától a 7/II. tüzérsztály 7. ütege 10, az 5. üteg 8 lövést adott le a Donisce és Goldajevka közti szovjet mozgásra. Déli 12 órától a szovjet 340. lövészhadosztály tüzérsége fokozta tevékenységét, s erős zavarótüzet lőtt a 4/I. zászlóalj főellenállási vonalára: egy 37 mm-es magyar páncéltörő ágyút telitalált ért. Emberveszteségei a zászlóaljnak nem voltak.

Déli 12.45 órától a 7/I. tüzérsztály folytatta a „Berlin tűztervben” megjelölt célpontok ágyúzását a 3. és

6. ütegek bevetésével. Ugyanis mindenfelől erős motorzúgás és emberi kiáltozás hangjai hallatszottak, a legtöbb motorzúgás és harcokcsirobaj a 3-as erdő és a 185.6 hárp. irányából hallatszott. Megjegyzésre érdemes, hogy az egésznap tüzérségi tűzben a 4. gyalogezred állományából két magyar katona sebesült csak meg. A délutáni órákban a szovjet 2. légi hadsereg 291. csatarepülő-hadosztályának kötelékei (a hadosztály összesen 96 db Iljusin II–2-es csatarepülőgéppel rendelkezett) – húszt gép bevetésével – tizenegy csatarepülő támadást hajtottak végre a 4. gyalogezred védelmi állásai és védelmi mélysége ellen: a gépek géppuskázták és bombázták az állásokat, elsősorban az első védelmi vonalakat. Az anyagi károk mellett csak egy katona sebesült meg. A támadássorozat alkalmával a szovjet 296. vadászrepülő-hadosztály kötelékei is támadtak. Az egyik támadó hullámban 4–5 db (USA gyártmányú) „Curtis X. P. 40” típusú vadászrepülőgép hajtott végre alacsony-támadást a 160.2 hárp-tól 1 km-re DNy-ra levő magyar tüzérségi állások ellen. Az itt tüzelőállásban levő 7. gépvontatású légvédelmi gépágyús üteg (pk.: Fiáth Pál fdgy.) I. felszakasza az egyik „Curtist” lelőtte, s a gép égve zuhant le Donisce körzetében. (Az ütegek ez az egy lelövése volt a doni harcok során!) A szovjet kötelékek távozása után német repülőgépek jelentek meg a 7. k. hadosztály védelmének légterében s bombatámadást hajtottak végre a 3-as erdő, Goldajevka és Uriv ellen.

Az egyre fokozódó és élénkülő szovjet harcvekenység miatt a 4. gyalogezred parancsnoka távbeszélőn utasítást kért Szabó vezérőrnagy hadosztályparancsnoktól, hogy az éjszakai órákra rendeljen el riadókészültséget csapatainál. A hadosztályparancsnok vezérkari főnökének válasza az volt, hogy csupán az őrszemekeket kettőzzék meg! Ettől függetlenül, a 7/I. tüzérsztály parancsnoka, Lugossy László százados – aki egyértelműen a támadás közvetlen előkészületeinek minősítette a szovjet csapatoknál a nap folyamán észlelt mozgást – teljes riadókészültséget rendelt el a tüzérsztály tüzelőállásaiban. Délután 16 órakor a 4. gyalogezred sávjában működő német tüzérségi bemérő állás jelentette az ezred és a hadosztályparancsnokoknak, hogy tegnap és ma tizenhárom új – eddig ismeretlen – szovjet üteget mértek be. Ezek a 4/III. zászlóalj egész vonalára, a 4/I. zászlóalj állásainak cserjés részére, a 160.2 hárp körzetére és a 7. tábori tüzérezred ütegeállításaira lőtték be magukat.

Délelőtt 10 órától a beérkezett 4. gyalogezred három menetszázadát – árkászok vezetésével és irányításával – a második védelmi vonal erődítési munkálataira vezényelték. Mivel a déli óráktól gépkocsiszállítással több német Todt-alakulat érkezett Bolgyirevkára, a 4. gyalogezred parancsnoka az esti órákban újra sürgette a hadosztályparancsnokságon a három menetszázad mielőbbi felfegyverzését. Itt ígéretet kapott arra, hogy másnap, január 12-én a déli órákra a fegyverszállítmány megérkezik, s a felszerelést el lehet kezdeni. A nap folyamán a IV. magyar hadtest parancsnoksága – saját tartalékából – a 7. könnyű hadosztály tartalékában rendelre egy ellenséges támadás esetére – a 7. „Villám”-századot (pk.: Koppány Béla őrnagy), amely Bolgyirevkától É-ra foglal állást az urivi-reteszállásban. Egyidejűleg tovább folyt a hadtápvonaltalakulatoknál feleslegessé vált emberek felfegyverzése: egy 169 fős harcsoport alakult meg a hadtápvonaltalakulatok alá, Szokolay főhadnagynak parancsnoksága alatt. A nap folyamán bejelentés érkezett a 2. magyar hadsereg törzsétől a 7.k. hadosztályhoz, hogy a hadsereghez két hét múlva beérkező 200 db legkorszerűbb 1940.M. 75 mm-es német páncéltörő ágyúból a hadosztály 20 db-ot kap. Ezért a hadosztályparancsnok azonnal elrendelte a páncéltörő lövegek kezelőlegénységének előzetes kiképzését. Elsősorban a gépkocsikkal nem rendelkező gépkocsivezetőket küldték a tanfolyamra. (A páncéltörő ágyúk soha nem érkeztek meg!) Az esti órákban komoly reményeket ébresztett a hadosztályparancsnokban, hogy a IV. hadtesttől érdeklődtek, hogy a 7.k. hadosztály körzetében hány darab harcokcsit tudnak elhelyezni? Szabó vezérőrnagy azonnal válaszolt: negyven harcokcsi számára van garázs Szoldatszkojén és Peskovatkán. Reménykeltő volt az is, hogy az esti órákban a 7.k. hadosztálynak rendelték alá a német 272. légvédelmi tüzérsztályt 4 db 88 mm-es ágyúval és 8 db 20 mm-es gépágyúval. A német lövegeket a „Jaryw-Riegel”, az urivi-reteszállás átvezető útjainak lezárására, harcokcsielhárításra állították be. Az esti órákban a 4. gyalogezred zászlóaljparancsnokai jelentették: a szemben levő szovjet állások zsúfolva vannak katonákkal! Csoknyai ezredes azonnal elrendelte, hogy a zászlóaljak indítsanak erőszakos harcfelderítést és ejtsenek foglyokat adatszerezési célból. Egyúttal a 7. tábori tüzérezred mindkét osztálya – hat ütegevel – éjszaka 23 órától a német ütegekkel együttműködésben, a

„Berlin tüzterv” alapján, a következő nap hajnalig folyamatosan mért tüzcsapásokat és tűzősszpontositásokat a feltételezett és felderített szovjet felvonulási és gyülekezési körzetekre, készenléti állásokra. Tűz alatt tartották a Meskó-horhost, a 4/II. zászlóalj előtti bozotos horhost, Uriv község K-i nyulványát (illetve az ez által eltakart doni átkelelési helyet) és az ott húzódó horhost, tovább a 66-os erdőt és az erdő mögötti területet. A tüzérezred parancsnokának (Ilkey Győző ezredesnek) jelentése szerint a tüzérség lövegekenként 25–25 lövést adott le. Éjszaka 22 óra 40 perckor egy szovjet repülőgép több repeszbombát dobott le a 4. gyalogezred állásaira, ahol a csapatok – bár központilag elrendelt készenléti vagy riadóállapot nem volt – a megkettőzött őrszemek laza vonala mögött töltötték a fűtött bunkerekben az éjszakát.

A 7. könnyű hadosztály két gyalogezrede közül csak a 4. gyalogezred tisztállománya ismert a szovjet támadás és áttörés előtti órákból:

4. gyalogezred parancsnoka: Csoknyay Pál ezredes, 1. segédtiszt: Irmay Ferenc ht. fdgy., 2. segédtiszt: Koppányi Sebestyén ht. fdgy.)

4/I. zászlóalj pka.: ófalvi Kosztká Vilmos százados, segédtiszt: Hevesi Imre ht. hdgy.): 1. század (pk.: dr. Tóth Pál t. fdgy.), 2. század (pk.: Kovács Árpád t. fdgy.), 3. század (pk.: Tiszai Fülöp t. hdgy.), I. géppuskászázad (pk.: Falvasy László ht. hdgy.)

4/II. zászlóalj (pk.: Hegyemeghy László százados, segédtiszt: Török Miklós zászlós): 4. század (pk.: Németh István t. hdgy.), 5. század (pk.: Sümeghy István t. hdgy.), II. géppuskás-század (pk.: Damm Tibor t. zászlós),

4/III. zászlóalj (pk.: Cicatricis Miklós őrnagy, segédtiszt: Román István t. zászlós): 7–8. század (pk.: Szalai József t. hdgy.), 9. század (pk.: Etényi István t. hdgy.), III. géppuskás-század (pk.: Szabó Gábor t. fdgy.)

Az ezred létszáma: 85 tiszt és 3664 fő legénység.

A 35. gyalogezred (pk.: Vécsey Béla ezredes) 35/I. zászlóaljának parancsnoka: Bokor László alezredes, 35/I. zászlóalj parancsnoka: Mátray (?) A tisztikar névsora ismeretlen. (Kivételt képez a 2. század parancsnoka: Bondor Vilmos hdgy.) Az ezred létszámadatai ismeretlenek.

7. tábori tüzérezred (pk.: Ilkey Győző ezredes.) 7/I. tábori tüzérosztály (pk.: Lugossy László százados): 7/2. üteg (pk.: Lackner

István fdgy.), 7/3. üteg (pk.: Holczschusztér Gyula fdgy.), 7/6. üteg (pk.: Schwabbauer Oszkár fdgy.), GH főnök: Hirschler Gusztáv fdgy., orvos: dr. Walter Károly o. fdgy.) 7/II. tábori tüzérosztály (pk.: vitéz Kalotay Béla százados, segédtiszt: Pröhle Jenő fdgy.) felderítőtiszt: Poroszlai Vincze János zászlós, bemeztiszt: Mechle Géza zászlós): 7/4. üteg (pk.: Kapuy László fdgy., elsőtiszt: dr. Györe László fdgy., felderítőtiszt: Gallasy József zászlós), 7/5. üteg (pk.: Ratkovics József fdgy., elsőtiszt: dr. Udvardy Jenő hdgy.), felderítőtiszt: Horváth János zászlós), 7/7. üteg (pk.: Czilczker-Mayr Aurél hdgy., elsőtiszt: Bóka Béla hadapródormester, majd (I. 3–14. között) Balogh Tibor zászlós, felderítőtiszt: vitéz Hegyi Zoltán zászlós).

7. géppontatású légvédelmi ágyúüteg (pk.: Fiáth Pál fdgy.),

7. légvédelmi géppuskás-század (pk.: Hermann zászlós.)

Annak ellenére, hogy a 4. gyalogezred és a 7. könnyű hadosztály parancsnokai meg voltak győződve a közeli szovjet támadásról, a 2. magyar hadsereg parancsnoksága még most sem tartott az urvi hídfőből várható szovjet támadástól. Ezt a helyzetet tükrözi a hadsereg vezérkari főnökének 1943. január 11-i helyzetmegítélése: „1. Sem az általános helyzetről, sem a jobb szomszéd-ról tájékoztatást nem kaptunk. 2. A mai nap folyamán befutott hírek megerősítik azt, hogy a Jariv-i hídfőben az ellenség erőket von össze. A helyzet lehető tisztázására Lajtos vk. százados egy FK. repülőgéppel végigrepülte elsősorban a Jariv-i hídfőt és azután a Scsucsje-i hídfő területét is. E felderítő repülés nem hozott semmi pozitív eredményt, számottevő erőket nem tudott sehol megállapítani, éppen úgy, mint a többi kiküldött német repülőgép. A nap folyamán este 22-hig beérkezett hírek alapján az volt a benyomásom, hogy a Jariv-i hídfőből nem kell támadással számolni holnap. Ezt a benyomástom Winter vk. ezredessel („B” hadseregcsoport hadművelési osztályvezető – Szerző) közltem. 3. A Hgr. B-nél leadott helyzetközlésem után vettem a hírt (egy hadifogoly vallomása), hogy a Jariv-i hídfőben egy újabb hadosztály volna. Biztonság kedvéért a légierőket felkértük, hogy a holnapi beavatkozásra legyenek készek. I/11. Ko.”

1943. január 11-én estére a szovjet 40. hadsereg (pk.: K. Sz. Moszkalenko vezérőrnagy) öt lövészadosztállyal és egy lövészdandárral, valamint három harcokcsidandárral be-

fejezte felvonulását a Sztorozsevoje–Szeljavnoje–Uriv-i hídfőben. A hadsereg déli – bal – szárnyán pedig a 18. önálló lövészhadtest állt támadásra készen. A 40. hadsereg 12 km-es arcvonalon állt szemben a IV. magyar hadtest 20., 7. és 13. könnyű hadosztályaival:

a hadsereg É-i szárnyán (a magyar 20. könnyű hadosztállyal szemben) vonult fel a 141. lövészadosztály (számos megerősítő egységgel), a hadsereg centrumának É-i szárnyán (részben a magyar 20. k. hadosztály déli szárnyával, részben a 7. könnyű hadosztály É-i szárnyával, a német 429. gránátosezreddel szemben) gyülekezett a 25. gárda lövészadosztály (9165 katonával, 183 géppuskával és golyószóróval, 191 aknavetővel, 42 tábori- és 24 páncéltörő ágyúval), megerősítve a 805. tarackos- és 322. hadosztályközvetlen tüzérezreddekekkel, a 4. gárda páncéltörő tüzérezreddel, egy frontközvetlen aknavetőezreddel és hat sorozatvető-osztállyal, továbbá a 116. harcokcsidandárral (21 db KV és 26 db T–70-es harcokcsival), a hadsereg centrumának D-i szárnyán, a magyar 4. gyalogezreddel szemben vonult fel a 340. lövészadosztály (6519 katonával, 136 géppuskával és golyószóróval, 138 aknavetővel, 41 tábori- és 23 páncéltörő ágyúval), megerősítve a 839. tarackos-, a 305. lövészadosztályközvetlen, egy frontközvetlen aknavető és két páncéltörő tüzérezreddel, hét sorozatvető-osztállyal, valamint a 150. harcokcsidandárral (29 db T–34, 11 db T–70, 3 db T–60-as harcokcsival).

A hadsereg déli szárnyán – szemben a magyar 35. gyalogezreddel – vonult fel a 107. lövészadosztály (7191 katonával, 241 géppuskával és golyószóróval, 176 aknavetővel, 44 tábori- és 21 páncéltörő ágyúval), megerősítve az 512. tarackos-, két páncéltörő- és egy hadseregközvetlen aknavetőezreddel, három sorozatvető-osztállyal, valamint a 86. harcokcsidandárral (4 db KV., 19 db T–34, 17 db T–60, 2 db T–70-es harcokcsival.)

A 40. szovjet hadsereg II. lépcsőjében vonult fel a 253. lövészdandár (4127 katonával, 78 géppuskával és golyószóróval, 67 aknavetővel, 11 tábori- és 10 páncéltörőágyúval) a 25. gárda lövészadosztály mögött, a 305. lövészadosztály (6606 katonával, 241 géppuskával és golyószóróval, 188 aknavetővel, 39 tábori- és 23 páncéltörőágyúval) a 25. gárda lövész- és 340. lövészadosztályok csatlakozása mögött. A 40. hadsereg frontáttörését továbbra is a 2. légi hadsereg 205., 269. vadászrepülőhadosztályai (65+96 géppel),

227. és 291. vadászpülőhadosztályai (35+96 géppel), 208. éjszakai bombázópülő-hadosztálya (95 géppel) és 50. felderítőrepülő-ezrede (15 géppel) támogatta.⁵⁰

A 40. szovjet hadseregnek a szemben álló IV. magyar hadtesttel szemben előerőkben 3,5 : 1, tüzérségben 10 : 1, páncéloserőkben pedig abszolút fölényt sikerült kialakítani – s ez egy pillanatra sem hagyott kétséget a sikert illetően!

Így virradt meg 1943. január 12-e: az urivi fronttörtörés napja!

Folytatás:
Fronttörtörés Urivnál

JEGYZETEK

- Hadtörténelmi Levéltár (továbbiakban: HL) 2. hadseregparancsnokság. 1942. I. a. oszt. Naplómelléletek. 800–1310. IX. 8–XI. 6. (7. sz. doboz). Napló 938. sz. n. (Tagesmeldung. Ung. A. O. K. I. a. 21. 9. 42, 22,35 Uhr.) Napló 946. sz. n. (Morgenmeldung. Ung. A. O. K. I. a. 22. 9. 42., 06,50 Uhr.)
- Ibidem: Napló 947. sz. n. (Morgenmeldung. Ung. A. O. K. I. a. 22. 9. 42., 07,20 Uhr. Napló 955., 964. sz. melléletek.
- Ibidem: Napló 993. sz. n. (Morgenmeldung. Ung. A. O. K. I. a. 28. 9. 42, 07,20 Uhr., Napló 995., 997. sz. m.: A 2. magyar hadsereg megsemmisülése a Donnál. (A Hadtörténelmi Intézet levéltárának anyagából összeállította és a bevezető tanulmányt írta: dr. HORVÁTH Miklós). Zrínyi Kiadó. Budapest. 1958. 108.
- HL. 2. hads. pkság. 1942. I. a. oszt. Naplórészletek. 800–1310: IX. 8–XI. 6. (7. doboz): Napló 1037. sz. m. (Morgenmeldung. Ung. A. O. K. I. a. 4. 10. 42., 06,50 Uhr., Napló 1103. sz. m. (Tagesmeldung. Ung. A. O. K. I. a. 11. 10. 42. 22,15 Uhr., Napló 1146. sz. m. (Tagesmeldung. Ung. A. O. K. I. 17. 10. 42. 22,30 Uhr., Napló 1202. sz. m. (Zwischenmeldung. Ung. A. O. K. I. b. 24. 10. 42. 17,15 Uhr, Napló 1246. sz. m. (Morgenmeldung. Ung. A. O. K. I. b. 30. 10. 42. 07,10 Uhr.)
- SZABÓ Miklós: A magyar királyi honvéd légierő a második világháborúban. Zrínyi Katonai Kiadó. Budapest. 1987. 172–174.
- HL. 2. hads. pkság. 1942. I. a. oszt. Naplórészletek: 800–1310. IX. 8–XI. 6. (7. doboz): Napló 1287. sz. m. (Morgenmeldung. Ung. A. O. K. I. a. 4. 11. 42. 06,30 Uhr.)
- Ibidem. Naplómelléletek. 1313–1928. (8. doboz). Napló 1316. sz. m. Ung. A. O. K. I. a. 7. 11. 42. 17,05 Uhr., Napló 1318. sz. m. Ung. A. O. K. I. a. 7. 11. 42. 21,00 Uhr.,

- Napló 1347. sz. m. Ung. A. O. K. I. a. 11. 11. 42. 16,45 Uhr., Napló 1350. sz. m. Ung. A. O. K. I. a. 11. 11. 42. 21,30 Uhr.
- Ibidem: Napló 1354. sz. m. Ung. A. O. K. I. a. 12. 11. 42. 17 Uhr., Napló 1362. sz. m. Zwischenmeldung. Ung. A. O. K. I. b. 13. 11. 42. 17 Uhr., Napló 1364. sz. m. Tagesmeldung. Ung. A. O. K. I. b. 13. 11. 42. 21,50 Uhr.
- Ibidem: Napló 1368., 1369. sz. Zwischenmeldung. Ung. A. O. K. I. b. 14. 11. 42. 17 Uhr., Napló 1379. sz. m. Morgenmeldung. Ung. A. O. K. I. a. 16. 11. 42. 06,15 Uhr., Napló 1381. sz. m. Zwischenmeldung. Ung. A. O. K. I. b. 16. 11. 42. 17,05 Uhr., Napló 1348. sz. m. Tagesmeldung. Ung. A. O. K. I. b. 16. 11. 42. 23,30 Uhr.
- Ibidem: Napló 1387. sz. m. Zwischenmeldung. Ung. A. O. K. I. a. 17. 11. 42. 17,05 Uhr., Napló 1394. sz. m. Morgenmeldung. Ung. A. O. K. I. b. 18. 11. 42. 06,50 Uhr.
- Veszprém Megyei Levéltár (VeML) Veszprém város képviselőtestületének közgyűlési jegyzőkönyve. V. 171/B. 1942. 159. kgy. 4. 641/12–1942. sz., 212. kgy. 4. 641/40.–1942. (143., 144., 148–149).
- Ibidem: 148. o., Veszprémvármegye c. hetilap: 1942. szept. 27.
- Veszprémvármegye c. hetilap: 1942. nov. 22. (XLIV–XLVII. 47. sz.)
- HL. 2. hads. pkság. 1942. I. a. oszt. Naplórészletek. 1313–1928. (8. doboz): Napló 1418. sz. m. Tagesmeldung. Ung. A. O. K. I. a. 21. 11. 42. 21,00 Uhr., Napló 1420. sz. m. Hadsereg Napló. 2681/2. hads. I. a. 42. XI. 21.
- Ibidem: Napló 1427. sz. m. Zwischenmeldung. Ung. A. O. K. I. b. 22. 11. 42. 17,30 Uhr.
- Ibidem: Napló 1436. sz. m. Generalkommando XXIV. Pz. Korps Abt. I. a. Nr. 1607/42. g. Kdos. K. H. Qu. 21. 11. 42., Napló 1530. sz. m. (1. 12. 42. 00,00 Uhr. Térkép).
- Ibidem: Napló 1441. sz. m., 1455., 1456., 1466. sz. m. Ung. A. O. K. I. a. 23. 25. 26. 11. 42., Napló 1475. sz. m. Morgenmeldung. Ung. A. O. K. I. a. 27. 11. 42. 06,35 Uhr.
- Ibidem: Napló 1577. sz. m. Összefoglaló ellenséges helyzetkép 1942. XI. 15–XII. 1-ig.
- Ibidem: Napló 1583. sz. m. 2981/2. hads. I. a. 42. XII. 5. sz.
- Ibidem: Napló 1600. sz. m. 3001/2. hads. I. a. 42. XII. 7.
- Ibidem: Napló 1613. sz. m. Zwischenmeldung. Ung. A. O. K. I. a. 9. 12. 42. 17, 12 Uhr., szám nélkül: 3194/2. hads. I. a. 42. XII. 24. sz. melléklet. („1942. dec. 9-én végrehajtott vállalkozás”).
- Ibidem: Napló 1638. sz. m. Morgenmeldung. Ung. A. O. K. I. a. 12. 12. 42. 06,40 Uhr., Napló 1647. sz. m. Zwischenmeldung. Ung. A. O. K. I. a. 13. 12. 42. 17,20 Uhr., Napló 1651. sz. m. Tagesmeldung. Ung. A. O. K. I. b. 13. 12. 42. 22,40 Uhr.
- Ibidem: Napló 1699. sz. m. Kovács Gyula vezérőrnagynak, a 2. hads. vkf.

telefonbeszélgetése (Nikolajevka, 1942. XII. 18), Napló 1705. sz. m. Kovács Gyula vörög., 2. hads. vkf. telefonbeszélgetése (Nikolajevka, 1942. XII. 19., Napló 1706. sz. m. Tagesmeldung. Ung. A. O. K. I. 19. 12. 42. 21,30 Uhr.

- Ibidem: Napló 1705. sz. m. Kovács Gyula vörög., 2. hads. vkf. telefonbeszélgetése (Nikolajevka, 1942. XII. 19.), 2. had. pkság. iratai. 1943. I. a. IV. hadt. közvetlenek harctudósításai. I. 12–II. 18. Polyák István százados harcjelentése (1943. III. 18.), uott: A 152. gépvontatású nehéz motorizált üteg harctudósítása (43. I. 12–II. 18.) Szücs Ciprián főhadnagy (1943. II. 24.). 18. doboz.
- HL. 2. hads. pkság. iratai 1943. (23. doboz). A 2. hads. tevékenységéhez kapcsolódó, később vásárolt vagy kapott iratok. A 7. k. ho. helyzete.
- HL. 2. hads. pkság. 1943. I. a. oszt. (17. doboz). 7. k. ho. vonatparancsnokság harctudósításai. (Szokolay fdgy.) 1943. I. 1–II. 28.).
- A 2. magyar hadsereg megsemmisülése Donnál. Op. cit. 66., KORNIS Pál: A Voronyezsi Front támadó hadműveletének előkészítése a német „B” hadseregszázad déli szárnyának (2. magyar hadsereg és 8. olasz hadsereg részei) szétzúzására. (1943 január) Hadtörténelmi Közlemények 1982/3. sz. 441. (Továbbiakban: KORNIS I. op. cit.)
- GOSZTONYI Péter: A magyar honvédség a második világháborúban. Róma. 1986. 128.
- HL. 2. hads. pkság. iratai. 1942. I. a. oszt. (8. doboz). Naplórészletek: 1313–1928. XI. 7–XII. 31. Napló 1713. sz. m. Morgenmeldung. Ung. A. O. K. I. a. 20. 12. 42. 06,45 Uhr.
- Ibidem: Napló 1727. sz. m. Zwischenmeldung. Ung. A. O. K. I. a. 21. 12. 42. 17,20 Uhr., HL. 2. hads. pkság. 1943. Eln. 1294–1977. sz. 1094/eln. sz. Napló, 1943. jan. 1–ápr. 30. Napló melléletek 1943. I. 1–14./8–171. sz. (10. doboz), 120/a. sz. melléklet: 156/2. hads. I. a. 43. 1. 9. („A 4. gye. vállalkozása 42. dec. 21-én Goldajevkára”).
- HL. 2. hads. pkság. iratai, 1942. I. a. oszt. Naplómelléletek. 1313–1928. XI. 7–XII. 31. (8. doboz). Napló 1743. sz. m. Zwischenmeldung. Ung. A. O. K. I. a. 22. 12. 42. 17,10 Uhr., Napló 1771. sz. m. Zwischenmeldung. Ung. A. O. K. I. a. 25. 12. 42. 17,40 Uhr., Napló 1772. sz. m. Zwischenmeldung. Ung. A. O. K. I. a. 25. 12. 42. 18,07 Uhr., Napló 1780. sz. m. Morgenmeldung. Ung. A. O. K. I. a. 26. 12. 42. 07,15 Uhr.
- Ibidem: Napló 1787. sz. m. 3338/2. hads. I. a. 42. XII. 26., Napló 1790. sz. m. Morgenmeldung. Ung. A. O. K. I. a. 27. 12. 42. 06,50 Uhr.
- A 2. magyar hadsereg megsemmisülése. Op. cit. 124.
- HL. 2. hads. pkság. iratai. 1942. I. a. oszt. Naplómelléletek: 1313–1928. XI. 7–XII. 31. (8. doboz): Napló 1833. sz. m. Kovács Gyula vörög., a 2. hads. vkf. telefonbeszélgetési

- (Alexejevka, 42. XII. 30.), Napló 1834. sz. m. Morgenmeldung. Ung. A. O. K. I. a. 31. 12. 42. 07,00 Uhr., 1838. sz. m. Zwischenmeldung. Ung. A. O. K. I. b. 31. 12. 42. 17,45 Uhr., Napló 1839. sz. m. Tagesmeldung. Ung. A. O. K. I. a. 31. 12. 42. 21,35 Uhr.
35. Ibidem: Napló 1844. sz. m. 3245/2. hads. I. a. 42. XII. 31.
36. Ibidem: HL. 2. hads. pkság. iratai. 1943. I. a. oszt. 7. k. hadosztály harctudósításai és mellékletek. 1–90. I. 1–II. 28. Hadosztályparancsnoki harcjelentések. Vö. uott.: 4. gye. pkság harcjelentései. (I. 1–II. 28.) 17. sz. doboz.
37. HL. 2. hads. pkság. iratai. 1943. I. a. oszt. 7. k. ho. (7. doboz). 7/I. tü. oszt. (Lugossy-csoport) harctudósításai. I. 1–II. 28.
38. Ibidem: 7. k. ho. Hadosztályparancsnoki (hopki) és 34/III. zászlóalj parancsnoki (pki) harcjelentések. I. 1–II. 28. (1943. I. 1.) 17. doboz, Naplómellékletek: I. 1–14. 8–171. 26. sz. m. Tagesmeldung. Ung. A. O. K. I. a. 3. 1. 43. 21,50 Uhr.
39. Ibidem: 7. k. ho. hopki., 4. gye. pki., 35. gye. pki., 7/II. tü. oszt. pki. harcjelentések. I. 1–II. 28. (1943. I. 2.) 17. doboz.
40. Ibidem: 7. k. ho. hopki., 7/II. tü. oszt. pki. harcjelentések. I. 1–II. 28. (1943. I. 3.) 17. doboz, KORNIS I. op. cit. 442.
41. HL. 2. hads. pkság. iratai. 1943. I. a. oszt. 7. k. ho. hopki., 4. gye. pki., 7/II. és 7/I. tü. o. pki. harcjelentések. (43. I. 4.)
42. Ibidem: 7. k. ho. hopki., 4. gye. pki. harcjelentések. I. 1–II. 28. (1943. I. 5.), KORNIS Pál: A Voronyezsi Front Osztrogozsszk–Rosszosi támadó hadművelete a 2. magyar hadsereg IV. és III. hadtestének megsemmisítésére. (1943. január 13–17.) HK. 1982/4. sz. 586., 606. (Továbbiakban: KORNIS II. op. cit.)
43. HL. 2. hads. pkság. iratai. 1943. I. a. oszt. 7. k. ho. hopki., 4. gye. pki., 7/II. tü. oszt. pki. harcjelentések. I. 1–II. 28. (1943. I. 6.). vö.: A 2. magyar hadsereg megsemmisülése. Op. cit. 244.
44. HL. 2. hads. pkság. iratai. 1943. I. a. oszt. 7. k. ho. hopki., 4. gye. pki., 7/I. és 7/II. tü. oszt. pki. harcjelentések. I. 1–II. 28. (1943. I. 7.), KORNIS I. op. cit. 453.
45. HL. 2. hads. pkság. iratai. 1943. I. a. oszt. 7. k. ho. hopki., 4. gye. pki., 7/II. tü. o. pki. harcjelentések. I. 1–II. 28. (1943. I. 8.) 17. doboz.
46. Ibidem: 7. k. ho. hopki., 4. gye. pki., 7/II. tü. o. pki. harcjelentések. I. 1–II. 28. (1943. I. 9.), KORNIS II. op. cit. 586., 606–607.
47. HL. 2. hads. pki. iratok. 1943. I. a. oszt. 7. k. ho. hopki., 4. gye. pki., 7/I. és 7/II. tü. o. pki. harcjelentések. I. 1–II. 28. (1943. I. 10.) 17. doboz., KORNIS II. op. cit. 586., KORNIS I. op. cit. 445.
48. HL. 2. hads. pkság. iratai. 1943. Eln. 1294–1977. sz. 1094/eln. sz. Napló 1943. jan. 1–ápr. 30. Naplómellékletek: 1943. I. 1–4. (8–171. sz.) 10. doboz. 105. mell. „A hads. vkf. helyzetmegítélése 43. I. 10-én”, SZABÓ Miklós: A m. kir. 2. honvéd repülődandár harci alkalmazása 1943-ban. HK. 1987/1. sz. 8.
49. HL. 2. hads. iratai. 1943. I. a. oszt. (17. doboz.) 7. k. ho. gye. pki. harcjelentés, 7. k. ho. hopki. harcjelentés (I. 11.), HL. 2. hads. 1943. Eln. 1294–1977. sz. 1094/eln. sz. Napló. 1943. jan. 1–ápr. 30. Naplómellékletek (10. doboz). 117. sz. melléklet: „Einsatz Pz Verband 700” (43. I. 11.), 118. sz. m. 163/2. hads. I. a. oszt. 43. I. 11. 121. sz. melléklet: „Kovács Gyula vörgey”, a 2. hads. vkf. telefonbeszélgetései (Alexejevka, 43. I. 11-én).
50. Ibidem: 7. k. ho. hopki., 7/I. és 7/II. tü. o. pki., 7. gv. légv. á. ü. pki. harcjelentések. I. 1–II. 28. (1943. I. 11.). 17. doboz. IV. hadtest + közvetlenek harctudósításai. (18. doboz): 152. gépv. ne. mozsárütég harctudósítása. (L. 12–II. 18). Szücs Ciprián fdgy. (1943. II. 24), uott. IV/2. légv. gá. ü. harcjelentése. I. 1–16. Mosonyi Géza fdgy. (43. III. 18), HL. 2. hads. pkság. iratai. 1943. Eln. 1294–1977. sz. 1094/eln. sz. Napló (10. doboz): 115. sz. melléklet „A hds. vkf. helyzetmegítélése. 1943. I. 11-én”, KORNIS I. op. cit. 457., 445., 459., 458., KORNIS II. op. cit. 587., 590–591., 606., 592., 599., 586.

CSABA VERESS D.

SOLDATEN AUS KOMITAT VESZPRÉM AUF DER FRONT AM DON (VON APRIL 1942 BIS JUNI 1943.) TEIL II.

Die ungarische Regierung und Kriegsführung schickte im April 1942 die 2. Ungarische Armee an die sowjetische Front. Zuerst kam das erste Armeekorps – im Kreis Kursk – an. Zu diesem Korps gehörte die 7. leichte Division, dessen 4. Infanterieregiment überwiegend aus Soldaten aus dem Komitat Veszprém bestand. Das Regiment nahm südöstlich von Kursk, zwischen den Gemeinden Kalinov und Gridasovo eine Defensivstellung ein, später hat es an dem am 28. Juni 1942 beginnenden grossen Angriff eilgenommen. Das 4. Infanterieregiment erreichte den Fluss Don in den ersten Julitagen in der Nähe

der Gemeinden Boldirevka, Uriv, Goldajevka und Devica. Von Anfang Juli bis 18. September tobten hier schwere Kämpfe mit den Truppen der 40. Sowjetischen Armee, die den Brückenkopf Zwischen Stodorjevoje und Uriv verteidigten. Am 18. September zogen die ungarischen Truppen in Defensivstellung zurück, nachdem sie den sowjetischen Brückenkopf nicht einnehmen konnten. Vom 18. September an bis 11. Januar 1943 wurden am Brückenkopf nur vereinzelte Kämpfe geführt.

Die 40. Sowjetische Armee begann am 12. Januar 1943 vom Brückenkopf

aus im Territorium der Gemeinden Ottitschicha, Seljavnoje, Uriv, Goldajevka, Devica ihren mächtigen Gegenangriff. Der Hauptschlag des Angriffs traf das 4. Infanterieregiment und vor allem das Veszprémer 4/III. Bataillon im Gemeinde Uriv. Das Bataillon ist in dem Kampf, der vom 12. Januar an etwa 4–6 Tage dauerte, fast völlig zerschlagen worden.

In unserer dreiteiligen Studiereihe beschäftigten wir uns mit dieser Episode des zweiten Weltkriegs aufgrund originaler militärischer Archivquellen.